

„HRANICE NENÍ NORMÁLNÍ, NENECHME SI JI ZASE VNUTIT“ K DOKUMENTACI SOUČASNOSTI V NÁRODNÍM MUZEU V „DOBĚ COVIDOVÉ“¹

Lenka Šaldová

“The Border is not Normal, Let’s not Have it Imposed on us again”: the Documentation of the Present in the National Museum in the “Covid Times”

Abstract: The study is the result of a two-year documentation project that enriched the National Museum’s collection with remarkable objects and was presented at the exhibition *Border is Just a Word* (*Hranice je jen slovo*). The author presents the initiative *Saturdays for Neighbourhood* (*Soboty pro sousedství*), which was founded at the end of April 2020 and soon transformed from a secret group into a self-conscious civic initiative, recognised by politicians and media alike. Thanks to unique documents, it is possible to get a glimpse into the background of the protests, picnics and happenings that took place on the green border in May 2020, as well as follow the reaction of the initiative and the *Klub česko-německého partnerství* (*Czech-German Partnership Club*) to government measures in autumn 2020 and early 2021. The insight into the topic of closed borders also reveals a number of things about the behaviour of society, politicians and the media in “covid times”.

Keywords: Documentation of the present – covid-19 – border – picnic – happening – Saturdays for Neighbourhood – Czech-German Partnership Club

Contact: Mgr. Lenka Šaldová, Ph.D., Divadelní oddělení Národního muzea, Václavské náměstí 68, 110 00 Praha; lenka.saldova@nm.cz

Národní muzeum se dlouhodobě věnuje dokumentaci současnosti – politiky i každodennosti, a to v různých oborech lidské činnosti (sport, kultura, folklor...),² alespoň částečně tak mapovalo i události související s nemocí Covid-19, a reakci společnosti na ně. Divadelní oddělení např. monitorovalo chování divadel, v Oddělení novodobých dějin vznikla sbírka originálních roušek. Na následujících řádcích přiblížím dvouletý projekt dokumentace událostí na hranicích po jejich uzavření v březnu 2020, resp. v letech 2020–2021, a to hlavně aktivity spojené s iniciativou *Soboty pro sousedství* a dále s *Klubem česko-německého partnerství*. Do sbírky Národního muzea projekt přinesl výstavně atraktivní předměty „s příběhem“, především jsem ale pečlivě zdokumentovala kontext těchto hmotných předmětů, díky němuž je teprve možné jejich významu a sdělení přesněji

porozumět. V rámci dokumentace současnosti je to strategie veskrze logická a nikoli výjimečná,³ nicméně tento konkrétní projekt je přeci jen specifický v několika ohledech.

Velmi záhy propojil činnost akviziční (dokumentační) s přípravou výstavy a doprovodné publikace k ní, což částečně ovlivnilo i konkrétní sběr informací: součástí dokumentace tak jsou nejen originální texty, které vznikly v rámci samotných událostí, ale i osobní vzpomínky některých účastníků sepsané přímo Národním muzeem, resp. pro výstavu *Hranice je jen slovo / Grenze ist nur ein Wort*. Ta byla v letech 2021 až 2022 k vidění nejprve v Prachaticích (v Muzeu české loutky a cirkusu, které je součástí Národního muzea, obr. 1–2), poté v Domě česko-německého porozumění v Jablonci nad Nisou (obr. 3) a nakonec v Centru Bavaria Bohemia v bavorském Schönsee. (Obr. 4) Výstava měla být

1 Studie vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019-2023/14.I.a, 14.I.b, 00023272).

2 Časopis *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* se k tématu pravidelně vrací, věnována mu byla převážná část ročníku 71 (číslo 3–4), v ročníku 74 (číslo 1–2) vyšel mj. text Víta Pokorného *Svět prken*, které znamenají svět. O projektu Divadelního oddělení Národního muzea – Dokumentace současných divadelních budov (s. 4–22). Dokumentaci současnosti se v minulých letech věnovali především Marek Junek a Jan Dolák, srov. např.: Marek JUNEK, *Problematika soudobé dokumentace v Československu před rokem 1989*, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2012, roč. 50, č. 1, s. 3–9. Jan DOLÁK, *Dokumentace současnosti a nedávné historie. Domáci a zahraniční přístupy*, *Museologica Brunesia*, 2014, roč. 3, č. 4 (jaro 2014), s. 34–35.

3 Srov. Jitka GELNAROVÁ, *Politický transparent jako hmotná paměť veřejného prostoru. Příspěvek k muzejní dokumentaci současnosti*, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 24–30.

Obr. 1. Výstava Hranice je jen slovo v Prachaticích. Foto Lenka Šaldová.

Obr. 3. Symbolické přestřížení pásky na přechodu Jelení / Wildenthal. Foto Jens Förster.

Obr. 2. Výstava Hranice je jen slovo v Prachaticích. Látkový transparent namalovala a Národnímu muzeu darovala Lada Baranek Lapinová, která je mj. jednatelkou Nadace St. Joachim, usilující o podporu a prohlubování česko-německé spolupráce v centrálním Krušnohoří. Spoluorganizovala setkání na hraničním přechodu Jelení / Wildenthal. Foto Lenka Šaldová.

Obr. 4. Výstava Hranice je jen slovo Domě česko-německého porozumění v Jablonci nad Nisou. Foto Lenka Šaldová.

tečkou za uzavřenou kapitolou, směřovali jsme ji k ročnímu výročí první Soboty pro sousedství, tedy ke 2. květnu 2021. Patří k paradoxům doby, že když jsem ji na jaře roku 2021 připravovala, byly hranice opět zavřené.

Původní plán byl využít ojedinělou příležitost opravdu komplexně, do šíře i hloubky zdokumentovat jasně uchopitelné a časově přesně vymezené události (duben až červen 2020).⁴ Vzhledem k tomu, že byla v dalších měsících vyhlášena další opatření omezující překračování hranic, v dokumentaci jsem intenzivně pokračovala dál – a v zrcadle dalších událostí se nyní otvírá i zčásti nový pohled na materiály získané v první polovině roku 2020. Ukazuje se, že tato konkrétní sonda má větší potenciál nežli jen vyprávět o několika protestních piknicích na hranicích. Uzavření hranic bylo jedním z řady nečekaných zásahů do osobní svobody občanů – a reakce na něj zároveň leccos vypovídá o celé „covidové době“: o politice (centrální versus regionální, české

i německé), roli médií, stavu společnosti. Každý byl v této nezvyklé a často těžko uchopitelné situaci nucen k průběžnému prověřování / přehodnocování vlastních východisek a postojů. Včetně postoje k otázce, zda a za jakých okolností je přípustné zrušit Schengenský prostor a uzavřít hranice mezi státy. A to se odrazilo i v další kapitole existence Soboty pro sousedství (podzim 2020 až současnost) a jasněji nasvítlo některé momenty té první.

Hlavním cílem této studie je využít sesbíraný materiál k co nejdůkladnějšímu popisu samotných událostí na hranicích a jejich pozadí – podařilo se mi navázat kontakt s padesátkou účastníků setkání, získat téměř 1500 (!) fotografií v plném rozlišení, další dokumenty a velké množství informací k jednotlivým setkáním, dohledala jsem (snad) kompletní ohlas v médiích. Výrazněji, nežli je běžné, čerpám informace ze sociálních médií – i to je specifikum tohoto konkrétního dokumentačního projektu, jakkoli myšlenka, že je třeba do budoucna ve výzkumech společenských událostí zcela zásadně počítat se sociálními médii a internetem vůbec, samozřejmě není nikterak překvapivá a přes nejrůznější technické,

4 Téma, do jaké míry je možné provádět sběr dat a komplexně zmapovat historický jev, zmiňuje např. Jan LOMÍČEK v článku Možnosti a limity dokumentace českého sportu, tělesné výchovy a olympismu, Acta Musei Nationalis Pragae – Historia, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 5–10.

Obr. 5. Vernisáž výstavy Hranice je jen slovo v Centru Bavaria Bohemia v Schönsee. Zleva starosta městyse Všeruby Václav Bernard, Lenka Šaldová a Lars Helbig za Klub česko-německého partnerství a Jan Kvapil, iniciátor Sobot pro sousedství. Foto poskytl Václav Bernard.

legislativní a autorskoprávní problémy také již delší dobu celosvětově probíhá zálohování internetového obsahu.⁵ Nahlédnout do pozadí akcí jsem mohla hlavně díky unikátním digitálním materiálům, které jsem od aktérů získala, včetně přístupu do privátních organizačních messengerových a facebookových skupin a výpisu soukromého chatu Jana Kvapila a Stephana Messnera od konce dubna do začátku června 2020.⁶ V rámci dokumentace jsem – s vědomím, jak je složité vrátit se např. na Facebooku k zprávám několik měsíců starým, přitom velkou část komunikace na sociálních sítích zálohovala a zahrnuje do elektronické i tištěné dokumentace.

Jako dokumentátor mám od počátku též specifické postavení: v květnu 2020 jsem se totiž zúčastnila setkání u Klínské brány jako soukromá osoba – ze zvědavosti, z přetlaku frustrace, protestovat proti zavřeným hranicím. Teprve poté se z řadového účastníka postupně stal dokumentátor, a nakonec i jeden z aktérů, který začal ovlivňovat další události (aniž by je přestal dokumentovat). Tento text tak píšu s vědomím, že nejsem nezávislým pozorovatelem, zahrnuji svou bezprostřední, autentickou zkušenost, ale zároveň se snažím podívat na téma z nadhledu a v případných kontextech. A s vědomím, že nad sesbíraným materiálem vyvstávají obecnější otázky. Jak je možné, že se akce, která vznikla z iniciativy dvou mediálně neznámých lidí, během pár dní rozrostla do setkání na desítkách míst, která probíha-

Obr. 6. Hraniční přechod Kalek – Rübenu. Foto Lucie Zikmundová.

la za pozornosti médií i politiků z České republiky i Německa? Co to říká o současné situaci v česko-německém pohraničí, kde byla odezva (překvapivě?) největší? Ale třeba také: do jaké míry lze spoléhat do budoucna na Evropskou unii jako garanta společných řešení?

Zatarasené hranice

Ve čtvrtek 12. března 2020 bylo zveřejněno Usnesení vlády č. 197 o dočasném znovuzavedení ochrany vnitřních hranic České republiky.⁷ S platností od půlnoci 13. března byl cizincům z tzv. rizikových oblastí, mezi které patřilo mj. Německo a Rakousko, zakázán vstup do ČR – a zároveň bylo občanům České republiky zakázáno vstoupit do rizikových oblastí. V dalším usnesení vlády z následujícího dne (č. 203) už se nepíše o rizikových zemích, ale zákaz vstupu pro všechny cizince (s výjimkou cizinců pobývajících s přechodným pobytem nad 90 dnů nebo s trvalým pobytem na území České republiky), a zakazuje se občanům ČR vycestovat z území České republiky. Mimořádné opatření Ministerstva vnitra ČR⁸ stanovilo čtyři hraniční přechody

5 Shrnutí k aktuální situaci, především ke strategii Národní knihovny České republiky při archivaci národního webu a práci digitálních kurátorů Webarchivu, lze najít zde: Marie HAŠKOVCOVÁ – Monika HOLOUBKOVÁ – Jaroslav KVASNICA – Markéta HRDLÍČKOVÁ, Akvizice českých webových zdrojů, Acta Musei Nationalis Pragae, Acta Musei Nationalis Pragae – Historia, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 41–46.

6 Veškeré dokumenty, ze kterých vycházím, jsou k dispozici v rámci doprovodné dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022 na oddělení novodobých českých dějin Historického muzea Národního muzea, ve vytištěné i v elektronické podobě. Jedná se především o následující materiály: dokumentace k instalacím na hranicích od Pablo Schindelmanna, privátní chat Stephana Messnera a Jana Kvapila, chat privátní messengerové skupiny Sousedské Spaziergänge, kompletní diskuse z uzavřené facebookové skupiny Saturdays Orga Team, otevřené dopisy a odpovědi na ně, výzva Stavme sněhuláky, ne bariéry na hranici! a Galerie sněhuláků, ohlasy v médiích, materiály k výstavě Hranice je jen slovo (publikace, propagační materiály, texty, ohlasy, fotodokumentace, návštěvní kniha). A dále materiály ke Klubu česko-německého partnerství a jeho činnosti nejen v době uzavření hranic v letech 2020 a 2021. Dokumentace obsahuje přes 1500 digitálních fotografií.

7 Usnesení vlády č. 197/2020 [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/zvlady/usneseni/2020/197/>. K tomuto usnesení se dále váží usnesení 198 a 200 z téhož roku a Mimořádné opatření Ministerstva vnitra ČR, č. j. MV-48168-1/OAM-2020, vše z 12. března 2020. Usnesení vlády byla k 1. 9. 2022 dostupná z: <https://odok.cz/portal/zvlady/jednani/2020/>, Ochranná opatření Ministerstva zdravotnictví byla k 1. 9. 2022 dostupná z: <https://www.mzcr.cz/category/uredni-deska/rozhodnuti-ministerstva-zdravotnictvi/>

8 Č. j. MV-48168-2/OAM-2020.

Obr. 7. Cestou k Soví bráně 30. 5. 2020. Foto Sven Schultz.

s Rakouskem a šest s Německem, které mohou překročit ti, kdo dostanou ze zákazu výjimku. Ostatní přechody byly zatraseny – betonovými bloky, šterkem... (Obr. 6–7)

Koncem dubna 2020 přišel ústecký germanista a aktivista Jan Kvapil s nápadem „procházek na hranicích“. První „náhodná“ setkání se uskutečnila 2. května 2020 na šesti místech na zelené hranici mezi Českou republikou a Německem. Jan Kvapil se svým německým známým Stephanem Messnerem vytvořil facebookovou skupinu Soboty pro sousedství / Samstage für Nachbarschaft / Soboty dla sąsiedztwa. Pod touto hlavičkou se pak uskutečnila setkání v dalších třech květnových termínech, sobota pro sousedství 13. června se proměnila v oslavu otevření hranic, od 5. června totiž bylo opět možné překračovat hranice na kterémkoli místě, a tím pádem byly zrušeny i plošné kontroly.⁹

Soboty pro sousedství – od tajné skupiny k sebevědomé občanské iniciativě

Mottem soukromé facebookové skupiny Soboty pro sousedství, kterou Jan Kvapil založil 22. dubna 2020 s cílem svolat první neformální setkání na zelené hranici¹⁰, bylo: „Hranice není normální, nenechme si ji zase vnútit. Setkávejme se, povídejme si, pomáhejme si, žijme spolu! Třeba každou sobotu,

Obr. 8. Facebooková pozvánka na první protestní setkání na hranicích 2. 5. 2020. Autor fotografie Marcus Hauser.

*dokud to bude třeba.*¹¹ O den později vytvořil na Messengeru chatovací skupinu s názvem Sousedské Spaziergänge, do které byli postupně zapojeni organizátoři prvních setkání na různých místech česko-saské hranice, mj. zástupci vedení Klubu česko-německého partnerství Lars Helbig, Lucie Zikmundová a Vladan Reňák.¹² V neděli 3. května pak Jan Kvapil přesunul diskusi na Facebook, kde vytvořil uzavřenou organizační skupinu, do níž během května vstoupilo přes padesát lidí, kteří se (více či méně) aktivně podíleli na přípravě setkání, strategiích komunikace na veřejnosti i vytváření či komentování dokumentů.¹³

Sdílené informace a diskuse organizátorů na sociálních sítích výmluvně odráží proměnu tajné skupiny ve veřejnou občanskou iniciativu, vnímanou médií i politiky. Ke dni 2. května 2020 platil v Německu zákaz shromažďování, setkat se mohli maximálně tři lidé, udržovat měli od ostatních odstup 1,5 metru, v České republice to byly dva metry, povoleny byly skupinky po deseti lidech, přikázáno bylo zakrýt si ústa a nos (rouškou, šátkem, ...). Organizátoři měli na jedné straně obavy z postihu (při vědomí, že půjde o akci na hraně legality), na druhé straně jim bylo jasné, že je potřeba setkání na hranici medializovat, pokud mají mít nějaký dopad. Poté, co Stephan Messner konzultoval situa-

9 Vyznat se v pravidlech, která aktuálně platí, nebylo jednoduché. 25. května 2020 informovalo MVČR na svých webových stránkách, že od následujícího dne končí plošné a systematické kontroly na hranicích s Německem a Rakouskem a zároveň se s oběma zeměmi otevírají všechny silniční a železniční přechody. Netýkalo se to tedy přechodů pro pěší, povinností bylo nadále mít negativní test a v platnosti zůstal zákaz vstupu do ČR za turistickými účely. Od 5. června 12:00 pak bylo možné překračovat hranici na kterémkoli místě, což bylo obecně slaveno jako otevření hranic, nicméně podíváme-li se na oficiální vládní dokumenty z té doby, pravidla pro přechod hranic se nezměnila, nadále museli mít lidé „závažný důvod“, což nebyla návštěva známých nebo přátel, dokonce ani rodinných příslušníků.

10 Nejprve ji pojmenoval Hranice / Grenze / Granica || Setkávání / Begegnungen / Spotkania, 2. května ji přejmenoval na Soboty pro sousedství | Samstage für Nachbarschaft | Soboty dla sąsiedztwa. Pod tímto názvem existuje dodnes, k 1. 9. 2022 měla 1867 členů. Uvedl ji v život výzvu: „Ahoj, založil jsem tuhle skupinu, abychom zorganizovali jedno (nebo i více – dokud zde vládne tato abnormální situace) setkání sousedů přímo na hranici nejlépe začátkem května (první nebo druhou sobotu). V ten samý den a čas se klidně může odehrát více takových setkání na více místech. Máte důvěryhodné kamarády / známé, kteří by se třeba rádi přidali? Vložte je sem do skupiny! Moje neprodiskutovaná (a možná i naivní) představa je taková, že by šlo o neformální a spontánní setkání na ‚zelené hranici‘ (ideálně třeba nějaká hraniční lesní / polní cesta) ve vší legálnosti za dodržení předepsaných ochranných opatření (odstupy apod.), cílem by bylo ‚přesvědčit se‘, že na druhé straně hranice nežijí nějaká monstra, která zevnitř prozírá nějaký ‚vetřelec‘, nýbrž obyčejní lidé, kteří by se rádi potkali, popovídali si, ochutnali něco dobrého, zazpívali si apod.“ Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

11 Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

12 Dále Helena Schiek a Veronika Kupková (západní Krušnohoří), Kateřina Kozáková (Lužické hory), Jitka Pollakis (organizovala setkání na Cínovci), Kristina Kautská (organizovala setkání na louce nad Kühbergem). Na začátku byli krátce ve skupině také Lukáš Tuček (Litvínov / Olbernhau) a Markus Körner (Drážďany), později byla přizvána i Heike Köllner (Olbernhau), aby poradila s výrobou papírových karafiátů, ze kterých se staly symbolické květiny sousedství.

13 Název postupně vykristalizoval v „Saturdays Orga Team“, pod nímž existuje dodnes, jakkoli výraznější aktivita v ní byla naposledy v první polovině roku 2021. K 1. 9. 2022 v ní bylo 59 lidí.

Obr. 9. Setkání U Klínské brány 2. 5. 2022. Foto Mario Ulbrich – k vlastnímu článku ve Freie Presse.

ci se svým kontaktem (právníkem) na saském Ministerstvu vnitra, dodal Jan Kvapil k úvodnímu textu ve facebookové skupině Soboty pro sousedství: „*Rozhodně nepůjde o žádné organizované setkání, nýbrž o ‚procházku‘ podél hranic, kdy náhle dostaneme hlad, takže si rozložíme na ‚nějakém‘ místě deku a ‚posvačíme‘.*“¹⁴ Vše se mělo domlouvat osobními zprávami v okruhu známých, žádná reklama, žádné propagování akce na veřejných facebookových profilech. Nicméně s médii se přeci jen (opatrně) počítalo, 1. května vznikla první stručná výzva, ze které by mohla média citovat. Výzva vládám ČR a SRN, aby zahájily kroky „*k otevření hranic pro běžné lidi*“. S argumentem, že „*riziko nákazy onemocněním COVID-19 a opatření v této souvislosti přijímaná jsou po obou stranách hranic podobná*“.¹⁵ Zároveň to byla výzva určená všem sousedům a přátelům na obou stranách hranice, parafrázováno zde bylo motto facebookové skupiny: „*dokažme, že v Evropě 21. století nejsou hranice normální, potkávejme se, bavme se, pomáhejme si, ŽIJME SPOLU!*“¹⁶ Zareagovala média česká i německá: reportér webového portálu Hlídací pes Robert Malecký se byl podívat na setkání v Tiských stěnách nad Ostrovskou Bělou, redaktor Freie Presse Mario Ulbrich u Klínské brány (Obr. 9), tamtéž natáčela středokrušnohorská televize MEF z Marienbergu. Krátké reportáže ze setkání na zelené hranici odvysílaly televize Nova a Prima. (Obr. 10)

Po prvním setkání změnili administrátoři facebookovou skupinu Soboty pro sousedství ze soukromé na veřejnou. Vznikly jednoduché webové stránky iniciativy,¹⁷ kde pak byla zveřejněna všechna místa setkání pro 16. května – bylo jich ohlášeno dvanáct: deset na česko-německé hranici, jedno na česko-polské, jedno na česko-rakouské.¹⁸ O čtrnáct dní

Obr. 10. První mediální zájem: setkání nad Ostrovskou Bělou 2. 5. 2022, zleva Stephan Messner, Jan Kvapil. Foto Roland Lubiger.

později, 30. května, se počet ohlášených míst ještě zvýšil, na osmnáct (z toho šestnáct na česko-německé hranici).¹⁹ Původní strategie šířit informace jen mezi blízkými kontakty se radikálně změnila: ambicí bylo získat co největší pozornost, pro akci samotnou, a především pro požadavky, nyní podrobněji formulované. Organizátoři veřejně vyzývali potenciální spolupracovníky k vyhledávání dalších míst na zelené hranici, aby byla vytvořena jejich síť podél celé hranice, a všechny příznivce akce, aby zvali na setkání své přátele, rodiny, kolegy. Oficiálně oslovili média – tiskovou zprávou, která obsahovala soupis míst setkání a doprovázela Výzvu za svobodné sousedství. Text materiálu je rozšířením původní výzvy politickému vedení zemí a regionů, aby zahájilo kroky „*k co nejrychlejšímu OTEVŘENÍ HRANIC pro všechny občany*“²⁰ obsahuje konkrétní příběhy dokládající, jak uzavření hranic rozdělilo rodiny, přátele a jak zasáhlo do přirozeného obchodního styku v pohraničí.²¹ Poprvé se zde také objevují nejen obavy o příhraniční oblasti, aby se nestaly periférií (sociální, kulturní a ekonomickou), ale též poté velmi zdůrazňované obavy o osud Evropské unie – přání žít v jednom evropském kulturním a životním prostoru bez hranic, stejně jako požadavek, aby Evropská unie „*úžeji spolupracovala a postupovala jednotně při potírání nebezpečí*“.²²

Výzvu tak Jan Kvapil zaslal nejen německé kancléřce Angele Merkel a odpovědným českým politikům (ministři vnitra Janu Hamáčkovi, ministři zahraničí Tomáši Petříčkovi a předsedovi vlády Andreji Babišovi), ale také předsedkyni Evropské komise Ursule von der Leyen – požadavek co nejrychleji obnovit schengenský prostor s otevřenými vnitř-

14 Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

15 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, s. 4.

16 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, s. 4.

17 Iniciativně je vytvořil Gregor Illguth (domovem v Budyšině): <https://hej-nachbar.webnode.page>. Aktuálně (k 1. 9. 2022) na ní nejsou žádné informace, jen kontakty na administrátory facebookové skupiny Jana Kvapila, Stephana Messnera a Christophera Mauerera.

18 V rámci dokumentace se podařilo získat fotografie z jedenácti z nich, minimálně jedenáct se jich tedy uskutečnilo.

19 K pěti z nich se nepodařilo získat žádné podklady, k ostatním ano.

20 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, Výzva za svobodné sousedství, s. 13.

21 „Dcera z Gmündu nemůže dát poslední sbohem mamince v Třeboni. Bavorská babička z pohraničního městečka marně čeká na nové brýle, které si objednala v šumavském Nýrsku. Jedna paní z Kamienczyku se nemůže dostat ke své lékařce v Králíkách. Dědeček z Ústecka byl nedůstojně lapen při ‚pašování‘ svých vnučat přes zelenou hranici ze Saska, aby ulevil jejich nemocné mamince. Otec čtyřčlenné rodiny z Plzeňska si již několik měsíců nemůže vyzvednout opravený motocykl z hornofalckém Chamu, na kterém jezdí dennodenně do práce. Důchodce v Sasku marně čeká na svého pečovatele z Čech.“ Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, Výzva za svobodné sousedství, s. 11.

22 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, Výzva za svobodné sousedství, s. 13.

ními hranicemi EU bez hraničních kontrol doprovázel apel, aby se v budoucnu v rámci EU postupovalo koordinovaně.²³ Ze sekretariátu Ursuly von Leyen přišlo 28. května zdvořilé poděkování za pozvání na další sobotní setkání na hranicích. Andrej Babiš reagoval v souladu se zvolenou strategií jako starostlivý vládce, který chápe „požadavek na urychlení uvolňování pravidel pro přeshraniční cesty za rodinnými příslušníky a přáteli“, ale musí být obezřetný a „chránit zdraví našich občanů“.²⁴ Tomáši Petříčkovi a Janu Hamáčkovi, kteří nijak nezareagovali, byl začátkem června adresován další otevřený dopis (vyprovokovaný hlavně různými prohlášeními vládních představitelů, kteří připouštěli, že dojde k postupnému otvírání hranic, ale především v souvislosti s výhledem na dobu dovolených). „Lidé v pohraničí jako by však pro Vás neexistovali, ačkoli dnes a denně stále čelí negativním dopadům uzavřené hranice. Pro nás však otevřené hranice znamenají mnohem více než sednout do letadla a nechat se odvést k moři!“ připomíná se v dopise společně formulovaném několika členy iniciativy, která se již výslovně staví do pozice oficiálního partnera pro jednání, diskusi.²⁵

Nelze nijak dokázat, do jaké míry (a zda vůbec) měla iniciativa Soboty pro sousedství a její tlak na české politiky vliv při jejich rozhodování. Zřejmě ale je, že její potenciál velmi brzy zaznamenala německá strana, která i podle oficiálních vyjádření byla radikálním krokem české vlády, učiněným ze dne na den, zaskočena.²⁶ Připomeňme, že uzavření hranic bylo navíc provázeno prohlášeními o tom, že bude třeba dlouhodobě Českou republiku od okolí izolovat, a tím české občany chránit – ministr zdravotnictví Roman Prymula 22. března 2020 řekl, že hranice mohou být zavřeny i dva roky. Ani taková prohlášení přitom nevzbudila v první chvíli v České republice žádné viditelnější protesty.²⁷

V iniciativě Soboty pro sousedství se německé straně nabízela vlastně jediná viditelnější, oficiální opozice vůči rozhodnutí české vlády hranice uzavřít. Německý velvyslanec v Praze Christoph Israng si v telefonátu 6. května 2020 nechal od Jana Kvapila podrobně vysvětlit, jak procházky vznikly, a vyjádřil organizátorům setkání podporu, když konstatoval, že je rád, že takováto iniciativa zdola vznikla a že se jí podařilo medializovat.²⁸ Další telefonát následoval 15. května, těsně před druhým setkáním – velvyslanec Jana Kvapila informoval, že se v dalším týdnu mají proběhnout vážné hovory na nejvyšší úrovni, a údajně přímo řekl, že iniciativa Soboty pro sousedství přichází v nejlepší možný moment.²⁹

Setkání v souladu s protikoronavirovými opatřeními?

Jan Kvapil na začátku neuvažoval, že by setkání na hranici oficiálně ohlásil na úřadech, až postupně se to stalo jedním z témat v organizační skupině. Přístup na české straně se lišil od Německa, zvláště od Bavorska. Což je částečně jistě dáno i tím, že se v Bavorsku angažovali také zástupci oficiálních organizací. Pablo Schindelmann, působící ve vedení společnosti, která připravuje Bavorsko-české týdny přátelství Aš / Selb,³⁰ od počátku hledal přímou oporu pro své instalace a polodivadelní akce (o nichž bude ještě dále řeč) u politiků na obou stranách hranice. Obeslal politické zástupce měst Aš a Selb mailem s prezentací projektu a s dotazem, jestli by podle nich porušil nějaká opatření, a co více, jestli nehrozí „nebezpečí, že by bylo možné považovat akci za podněcování k lehkovážnému nakládání s protikoronavirovými opatřeními. Ohrožuje to roli obcí jako vzorů?“³¹ Oficiálně nahlášena podle zákona o svobodě shromažďování

23 „Občané naší iniciativy požadují také záruku, že se v blízké budoucnosti nebudou opakovat chaotické okolnosti svévolného uzavírání hranic, které podle našeho názoru porušují platné právo EU. Jsme přesvědčeni, že na úrovni EU je třeba přijmout preventivní opatření pro druhou vlnu pandemie corony, kterou lze podle odborníků očekávat, aby naše evropské příhraniční regiony, které se k sobě stále více přibližují, nebyly opět rozděleny.“ Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, dopis Ursule von der Leyen z 19. 5. 2020, s. 25–26.

24 Dopis čj. 17747/2020-UVCR, kopie mj. uložena též v doprovodné dokumentaci na Oddělení novodobých českých dějin – složka Soboty pro sousedství.

25 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, otevřený dopis ministrům Petříčkovi a Hamáčkovi. Do zprávy na facebookový profil Tomáše Petříčka napsal Jan Kvapil: „Rádi bychom, abyste toto další držení uzavírky s námi přímo diskutoval, zcela v duchu Vaší úvodní věty zde na FB stránce. Rádi Vás uvítáme nejen v naší FB skupině Soboty pro sousedství | Samstage für Nachbarschaft | Soboty dla sąsiedztwa, ale přímo mezi námi na hraničních stezkách. Prozatím nám na nich zcela zbytečně a ve velkém asistovala jen Policie ČR, dialog s námi ovšem nikdo nevede.“

26 Srov. např.: „Uzavírání hranic je hořká zkušenost.“ Saský premiér zkritizoval jednání Česka a Polska, Lidové noviny 20. 4. 2020: „Saský premiér Michael Kretschmer kritizuje sousední Českou republiku a Polsko za náhlé uzavření hranic kvůli šíření koronaviru, údajně bez předchozí dohody.“ Dodejme: režim na hranicích regulovaly i další státy, ale přístup české vlády, která nebrala žádný ohled na přeshraniční pracovníky, reagovala ze dne na den a za trestný čin prohlásila i opustit republiku, byl v evropském kontextu výjimečný.

27 V eseji, která vznikla pro výstavu Hranice je jen slovo, to komentuje Andrej Ruščák, který 1. dubna založil facebookovou skupinu Konec zákazu vycestování, šokovaný tím, že vláda mohla ze dne na den, bez celospolečenské diskuse, hranice uzavřít. Ale zároveň stejně šokovaný tím, že se nikdo neozval: „Novináři mlčeli, mlčela akademická sféra, mlčeli opoziční politici. Všichni se klepali hrůzou něco říct, aby se nestali obětí hněvu vyplašené veřejnosti.“ Andrej RUŠČÁK, Příběh evropské rodiny v covidových uzávěrách, in: Lenka ŠALDOVÁ, Hranice je jen slovo, Praha 2021, s. 31–32.

28 Takto o telefonátu informoval Jan Kvapil na Facebooku organizační skupinu (Saturdays Orga Team).

29 Z německé strany pak přišly i další impulsy, které dokazují, že Soboty pro sousedství zjevně vnímala jako partnera, který může napomoci a zřejmě i napomohl při jednáních o otevření hranic. Mj. její zástupce k osobnímu pohovoru pozval saský státní tajemník Mathias Weiland. Christoph Israng se poté zastavil i na setkání v Řehlovicích v červnu 2020 (viz dále) a patrně na jeho doporučení byl Jan Kvapil mezi těmi, kdo byli přizváni v srpnu 2021 do vlaku na setkání s prezidentem Frankem-Walterem Steinmeierem.

30 Projekt vznikl z iniciativy Svobodného státu Bavorsko a má být velkým přeshraničním festivalem, zahrnujícím řadu kulturních, vzdělávacích a zážitkových akcí. Srov.: Bavorsko-české týdny přátelství [online]. Dostupné z: <https://freundschaftswochen2023.eu/cs/>. K organizaci akce byla zřízena nezisková společnost Selb 2023 GmbH.

31 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022: Pablo Schindelmann poskytl Národnímu muzeu podrobnou dokumentaci k instalacím i k jejich přípravě, včetně mailové korespondence, náčrtků, zpráv ze sociálních sítí i mediálního ohlasu.

byla na německé straně i další setkání³² – ne vždy to přitom šlo zcela jednoduše: Veronika Widmann (v té době Křížková) dostala z úřadu v Tirschenreuthu nejprve zamítavou odpověď, teprve když upřesnila, že nepůjde jen o setkání přátel, ale že má akce politické pozadí a bude se na ní číst výzva, byla jako „demonstrace“ povolena.

Diskuse v organizační skupině směřovala k tomu, že by bylo dobré setkání nahlásit, aby si iniciativa, slovy Jana Kvapila, „udržela ‚seriózní‘ pověst a nebyla zaměňována s různými obskurními, radiálními demonstranty – zastánci konspiračních teorií...“.³³ Ale také sám Jan Kvapil nakonec od ohlašování připravovaných setkání u Soví brány ustoupil, když mu to doporučila i starostka Jílového u Děčína, pod které místo setkání katastrálně spadalo. Nicméně radil všem českým organizátorům, aby zavolali místně příslušnému starostovi a konzultovali s ním.

Nutno říci, že Jan Kvapil a Stephan Messner od začátku jednoznačně deklarovali, že jim jde o otevření hranic, nikoli o boj proti opatřením obecně. V tom tkví i přirozené limity skupiny, které se projevily v následujících uzávěrách (na začátku roku 2021), jak uvidíme. Administrátoři každopádně byli důsledně, až úzkostlivě konformní a nepřipouštěli jakoukoli relativizaci opatření a vážnosti situace³⁴ – patrně z přesvědčení, rozhodně ze strategických důvodů: aby iniciativa nemohla být napadena a její požadavek na znovuotevření hranic byl brán vážně. Pro setkání tak byla hned na začátku zveřejněna pravidla chování a účastníci byli vyzýváni, aby respektovali platná opatření (odstup, zakrytá ústa a nos) – míra dodržování pravidel pak byla na různých místech různá, fotografie jasně ukazují, že se rozhodně nikde nedodržovala striktně, ale oficiální, veřejně prezentované pokyny byly jasné. Smířlivá pozice, neproblematizující jiné kroky politiků nežli uzavření hranic, je zdůrazňovaná ve všech oficiálních materiálech iniciativy i korespondenci. Ostatně Pablo Schindelmanna nazval materiál ke svému projektu „Instalace v souladu s korunou“ a dovádí důraz na legálnost aktivit do extrému, když deklaruje, že při návrhu míst, kde by se mohl projekt realizovat, dbá na to, aby „se nacházela na otevřeném a dobře viditelném místě, aby je mohli pohraničníci sledovat“.³⁵

Soboty pro sousedství přirozeně sdružily lidi s různým postojem k nemoci covid-19 a k opatřením (což se ještě na jaře 2020 tolik neprojevovalo), jakož i s různým politickým smýšlením – a Jan Kvapil se Stephanem Messnerem si toho byli od začátku vědomi. Nebránili se tomu, resp. ve snaze získat co nejširší okruh „spolubojovníků“ za otevření hranic nevyklučovali nikoho, pokud se nezačal z jejich pohledu

Obr. 11. Setkání na česko-polské hranici mezi vsí Žďárky a Stroužné, 30. 5. 2020. Foto Zdeněk J. D. Kozlíček.

příliš radikálně veřejně politicky projevovat směrem, který se jim nelíbil. Hned na začátku tak do užšího týmu organizátorů přizvali též zástupce z východního Krušnohoří, jakkoli předpokládali, že „zde existují politické diference“.³⁶ Cíl byl v tuto chvíli společný, napříč politickým spektrem – ke kontroverzím došlo až později. Nicméně v obavě z politického zneužití iniciativy a diskreditace u politiků, se kterými chtěli vyjednávat, i v očích široké veřejnosti (jejíž nikoli nepodstatná část na české straně nevnímala uzavření hranic jako zásadní problém – viz také pozdější průzkumy veřejného mínění³⁷) ostražitě sledovali, kdo se do skupiny hlásí. A odmítali zájemce, kteří pro ně byli politicky nepřijatelní, zvláště na německé straně (zjednodušeně řečeno, v jejich pojetí jsou to sympatizanti pravicových, údajně „neonacistických“ stran, mezi které počítají i stranu AfD), či obecněji řečeno všechny (bez ohledu na politickou orientaci), kteří by mohli vystupovat proti vládnoucím politikům jedné

32 Christoph Mauerer a Marcus Reinert (oba představitelé spolku Ackermann Gemeinde) tak např. legalizovali setkání na hraničním přechodu Hofberg-Fleky.

33 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, záloha (elektronická i vytištěná) diskuse ve facebookové skupině Saturdays Orga Team.

34 V první tiskové zprávě ze 14. 5. 2020 je citován Jan Kvapil, který požadavky iniciativy uvádí slovy: „Aniž bychom chtěli zlehčovat pandemií a zpochybňovat opatření v souvislosti s ní přijatá...“ Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, tisková zpráva ze dne 14. 5. 2020, s. 7–8.

35 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, materiál od Pablo Schindelmanna k instalacím na hranici.

36 V soukromém chatu s Janem Kvapilem se tak vyjádřil Stephan Messner, oba se pak průběžně k tématu (předpokládané) politické orientace některých členů organizačního týmu vracejí, a to většinou jízlivě a přezíravě. Jasně to ukazuje, že právě v tomto případě zjevně šlo o účelové spojení, nikoli o kamarádské vztahy.

37 Dne 7. července 2020 zveřejnila ČTK průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění, podle nějž by tři čtvrtiny lidí v případě příchodu další pandemie souhlasily s uzavřením hranic. Srov. např.: čtk, Češi by souhlasili s měřením teploty i rouškami, pětina by zveřejnila jména nemocných, in: Aktuálně.cz, [online], 7. 7. 2020 [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pri-epidemii-cesi-souhlasili-s-merenim-teploty/r~ad0cf1cac04611ea8972ac1f6b220ee8/>

Obr. 12. Setkání na vrcholu Ostrý, 16. 5. 2020. Foto Mikuláš Zvánovec.

Obr. 13. Setkání u Soví brány, 30. 5. 2020 – vlajky místo ubrusu. Foto Sven Schultz.

či druhé země nebo proti zavedeným opatřením a přinášet protievropské nálady. Oba administrátoři naopak doporučovali, aby lidé jasně demonstrovali proevropské smýšlení vlajkami EU – na mnoha místech se tak dělo (obr. 11–13) a Kvapil s Messnerem sami šli příkladem. Jejich vlajka, kterou na konci června 2020 podepsali (někteří) účastníci setkání v Řehlovicích, je nyní také součástí sbírky Národního

Obr. 14. Setkání mezi místy Oelsen a Krásný les, 16. 5. 2020, Stephan Messner s nepřehlédnutelnou rekvizitou, kterou poté daroval Národnímu muzeu. Foto Roland Lubiger.

Obr. 15. Předání vlajky Národnímu muzeu 3. 7. 2020 – už pro transport na setkání v Řehlovicích, kde se účastníci (včetně německého velvyslance) symbolicky podepsali na vlajku EU, musel Stephan Messner tyč přerušit. Foto poskytl Lars Helbig.

muzea, jako doklad této výrazně deklarované proevropské orientace. (Obr. 14–15)

Česko-německá hranice (nejen) na jaře 2020

První sousedské procházky se uskutečnily 2. května 2020, vybráno bylo šest míst, všechna na česko-saské hranici. Na hraničním přechodu Jelení / Wildenthal v Krušných horách napoprvé nikdo cíleně nedorazil, organizátorka Helena Schiek tak alespoň prezentovala iniciativu a výzvu náhodným turistům.³⁸ O čtrnáct dní později, 16. května, se tu sešla více nežli stovka lidí, dva psi, dva koně a dvě lamy (které na nedaleké farmě chová Alice Janstová).³⁹ I v době uzavřených hranic tu fungoval stánek s občerstvením – Celnice (obr. 16), místo to bylo dobře přístupné, ideální pro piknik, podobně jako

38 Všechna setkání 2. května jsou prezentována ve speciálním čísle občasníku Kafeepauza, který za normálních okolností sloužil jako platforma pro účastníky jazykových kurzů Kateřiny Kozákové a Jany Szittyayové. Odtud čerpám i převážnou část informací k prvnímu setkání (a dále z chaty mezi organizátory). Časopis Kafeepauza i chat mezi organizátory jsou součástí doprovodné dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022 v Národním muzeu, oddělení novodobých dějin.

39 Viz mj.: Martin STOLARĚ, Na turistickém přechodu mezi Jelení a saským Wildenthalem..., in: iDnes.cz, [online], 17. (?) 5. 2020 [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/sousedske-setkani-vary-jeleni-hranice-koronavirus.A200516_170031_hradec-zpravy_hv/foto

Obr. 16. Setkání u Celnice (Jelení / Wildenthal), 30. 5. 2020. Foto Lucie Štatská.

Obr. 17. Setkání u Klínské brány 2. 5. 2020. Thomas Liebscher s krušnohorským bylinkovým likérem. Jinak se tu připíjelo také kofolou a pivem, jedly se utopence, koláče, bábovka... Foto Steffen Träger.

Klínská brána ve východním Krušnohoří (mezi místy Klíny a Neuhausen), s turistickým odpočívadlem mezi hraničními kameny. (Obr. 17–24) Mimo jiné i proto jsou toto jediná dvě místa, na kterých se setkání konalo ve všech čtyřech hlavních termínech (tedy 2. května, 16. května, 30. května a 13. června). Jinak hledali organizátoři nová a nová místa, v nových lokalitách a snáze dostupná. Torsten Schlenkrich tak např. uspořádal setkání mimo čtrnáctidenní rytmus, 23. května, na malém hraničním přechodu mezi místy Neustadt in Sachsen a Lobendavou (obr. 31) – mj. s ohledem na lidi, kterým se špatně cho-

Obr. 18. Autorka článku poprvé U Klínské brány, 16. 5. 2020. Roušku poté poskytla do sbírky Národního muzea. Foto Edvard D. Beneš.

dí a pro které by mohla být příliš náročná cesta na „Severní mys“ (mezi městečky Steinigtwolmsdorf a Lobendava), kde se pak konalo setkání 30. května. K turisticky nejobtížnějším místům patřily vrcholy Hvozd či Luž, přesto právě na Luži se sešlo 16. května vůbec nejvíce účastníků, zhruba dvě stovky.⁴⁰ (Obr. 32–33) Nicméně 30. května Gregor Illguth přesunul místo setkání z Luže k Jánským kamenům – s odůvodněním, že se na Luži aktuálně staví, takže tam bylo poněkud těсно, když přišlo tolik lidí. A že pro starší lidi to bylo obtížné se na Luž vyšplhat.

Většina setkání na česko-saské hranici měla (i ve všech dalších termínech) podobu spontánních pikniků. Jakkoli nechyběl politický, protestní rozměr, šlo především o setkání rodin, známých, kamarádů, přátel, kteří společně pojedli, popili, zaspívali si. Skupina kolem Jana Kvapila se posléze snažila dát setkáním ještě další kulturně-společenský rozměr, na louce mezi vsí Oelsen a Krásný les (Krušné hory – Ústecko) tak byla 16. května k vidění putovní fotografická

⁴⁰ K setkání se podařilo získat několik osobních vzpomínek (od Marcuse Oertela, Richarda Rittnera a Evy Prokop Trubačové) a mediální ohlasy (srov. Setkání sousedů na Luži zahrno stesky, Českolipský deník 18. 5. 2020).

Obr. 19. Piknik u Klínské brány 30. 5. 2020. Foto Magda Preißler.

Obr. 21. Radostná nálada při pikniku a muzicírování u Klínské brány 13. 6. 2020. Setkávání na hranici mělo ještě jeden, nikoli nepodstatný rozměr pro mnohé z účastníků: psychologický. Je to velmi dobře vidět na fotografiích i krátkých videích z různých míst setkání. Lars Helbig v příběhu Klínské brány (jak se z historického místa stala místem pro budoucnost), který napsal pro výstavu Hranice je jen slovo, výstižně popisuje pocit (na krátko) znovunabyté svobody a nakažlivé radosti, kterou i autorka tohoto textu zažívala u Klínské brány: „U brány byla spousta lidí, spousta jsem jich neznal, měli s sebou nápoje a jídlo – zdálo se, jako bych lidi sezval na velkou rodinnou oslavu. Tahle srdečnost – vřelost a optimistická, pozitivní energie, která ze setkání a lidí čísel – byla na tomhle místě cítit tak výrazně, jak jsem to dříve zažil jenom na klubových setkáních! Zdálo se, jako bychom byli tam nahoře, 820 metrů nad mořem, zbaveni všech pozemských starostí a problémů.“ Foto Edvard D. Beneš.

Obr. 20. Piknik u Klínské brány 13. 6. 2020, Lars Helbig s Lucií Zikmundovou (v té době Bernhardtovou), která žije v Mostě a za normálních okolností denně dojíždí pracovat do Olbernhau. Foto poskytl Lars Helbig.

výstava Milana Pekky Boušky Historie v čase, čas v historii, okno do krajiny a osídlení v čase: výstavní panely konfrontující, jak to na hřebenech pohraničních hor na severu vypadalo kdysi a jak to vypadá dnes. (Obr. 43) Na pasece u Soví brány mezi Jílovým u Děčína a Rosentalem v Labských pískovcích se z iniciativy Martina Koláře z ústecké univerzity 30. května konalo malé lesní kolokvium na téma „hranice“, nahlížené z různých úhlů pohledu.⁴¹ (Obr. 44–45)

Iniciativa dvou mediálně nikterak známých lidí⁴² se během pár dní rozrostla natolik, že bylo celkem v součtu všech termínů ohlášeno 48 setkání na téměř čtyřech desítkách různých míst podél celé české hranice.⁴³ Paradoxně (?) byl největší zájem scházet se na hranici s Německem, tedy na místě zatíženém historickými křivdami, a to na obou stranách. Podíváme-li se na vývoj česko-německých vztahů v posledních letech a na současnou podobu česko-německého pohraničí, ukazuje se, že výrazně větší zapojení lidí právě zde je veskrze logické: právě tady je totiž velké zázemí organizací i aktivních jednotlivců, kteří se angažují v přeshraničních vztazích, a to v různých oblastech lidské činnosti.

41 Krátce vystoupili prof. Radek Fukala (Historie místní hranice), farář Markus Schuffenhauer (Evangelische Kirchengemeinde Geising / Fürstenau), Vendula Fremlová a Jan Kvapil (Příběh madony a oltáře z Fürstenau) a Barbora Müllerová (Mapy a hranice). Z kolokvia bylo pořízeno video, které je v plné i zkrácené podobě součástí dokumentace, uložené v Oddělení novodobých dějin HM NM.

42 Jan Kvapil působil v té době jako asistent na katedře germanistiky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a mj. organizoval česko-německé debaty ve Veřejném sále hraničář, měl tedy kolem sebe okruh studentů / absolventů a zájemců o němčinu a Německo, ve veřejném prostoru se objevil v souvislosti s občanskou iniciativou Stop tunelům, která reaguje na politická rozhodnutí týkající se veřejného prostoru v Ústí nad Labem. Nicméně nic nesevčdí o tom, že by byl vnímán jako politicky či mediálně vlivná osoba. A veřejně jí rozhodně není Stephan Messner, profese obráběč kovů, v on-line prostoru vystupující jako fotograf astronomických objektů na noční obloze.

43 Na základě získaných podkladů mohu potvrdit, že se jich minimálně 37 uskutečnilo. Kompletní soupis ohlášených míst viz příloha.

Obr. 22. Setkání u Klínské brány 13. 6. 2020, Isabell Köllner a děti Jany Vostalové, které zažily s maminkou dramatický přesun přes hranice: z České republiky, kde musela ze zdravotních důvodů ve chvíli uzavření hranic pár dní zůstat, do Německa, kde se svým manželem žije. Látkový transparent namalovala a Národnímu muzeu darovala Veronika Kupková, mj. autorka knihy Přísečnice žije. Foto poskytl Lars Helbig.

Aktuálně je v Moravském zemském muzeu výstava s názvem Česko-německé vztahy po roce 1989,⁴⁴ shrnující především politický rámec, ve kterém se odehrávají: připomíná Smlouvu mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z roku 1992 a především Česko-německou deklaraci z roku 1997, definující některé instituce, které jsou pro česko-německé vztahy důležité. Je to především Česko-německý fond budoucnosti, který měl mj. za úkol odškodnění obyvatel ČR poškozených 2. světovou válkou a podporuje česko-německé projekty zejména z oblasti kultury, vzdělávání, obnovy památek, partnerství obcí a zájmových sdružení. Problematikou česko-německých vztahů po roce 1989 se u nás dlouhodobě zabýval Václav Houžvička, a to především sudetskou otázkou,⁴⁵ nicméně připomíná ve svých textech i řadu institucí, které se věnují rozvoji česko-německé spolupráce, mj. Společnost Bernarda Bolzana a bavorskou křesťanskou organizaci Ackermann-Gemeinde – zástupci obou těchto organizací se na jaře 2020 výrazně zapojili do Sobot pro sousedství. Stejně jako lidé navázání

Obr. 23. Setkání u Klínské brány 16. 5. 2020, Ivana Švančarová a Steffen Träger. Foto Edvard D. Beneš.

Obr. 24. Vlněné přívěsky ve tvaru listu, představující českou a německou vlajku, vyrobila Ivana Švančarová. Nyní jsou součástí sbírky Národního muzea.

na další, mladší instituce, např. na Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee, které je od roku 2016 z pověření bavorského Ministerstva kultury a bavorského Ministerstva pro vědu Koordinačním místem pro česko-bavorskou kulturní spolupráci. Na česko-saské hranici velmi konkrétně podporují přeshraniční spolupráci v nejrůznějších oborech lidské činnosti Euroregion Erzgebirge e.V. a Euroregion Elbe / Labe, který se mj. podílí i na pořádání Dnů české a německé kultury – společně s obecně prospěšnou společností Collegium Bohemicum, která spravuje nedávno otevřenou ústeckou stálou muzejní expozici Naši Němci, připomínající dějiny německy mluvícího obyvatelstva českých zemí.⁴⁶

Citlivým bodem nadále zůstává odsun Němců po 2. světové válce – neřeší ho ani jedna z příslušných smluv, česká politická reprezentace nikdy nebyla a není připravena zrušit platnost Benešových dekretů. Nicméně v posledních letech na české straně sílí snaha přestat téma odsunu tabuizovat –

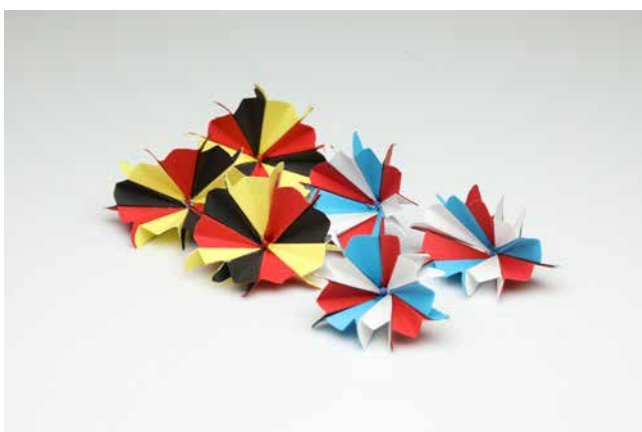
44 K výstavě byl vydán katalog – Marek JUNEK, Romana Dominika HRBATOVÁ, Česko-německé vztahy po roce 1989, Brno 2022.

45 Srov. například: Václav HOUŽVIČKA a kolektiv autorů, Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí v Německu, Praha 1997. Václav HOUŽVIČKA, Návraty sudetské otázky, Praha 2005. Václav HOUŽVIČKA, Česko-německé pohraničí v nových podmínkách, Mezinárodní vztahy, 1996, roč. 31, č. 4, s. 48–58.

46 Další expozice k tématu hranic byla letos otevřena v Kulturním centru – pivovaru Domažlice. Spolek Chodsko žije! připravil i publikaci Achtung Grenze! / Pozor hranice – průvodce historií česko-bavorského pohraničí okresů Domažlice a Cham, ze kterého výstava vychází. Viz: Kristýna PINKROVÁ – Ladislav PTÁČEK, Achtung Grenze / Pozor hranice, Praha 2020.

Obr. 25. Součástí sbírky Národního muzea jsou papírové karafiáty v barvách českých, německých, saských, jaké pro účastníky setkání u Klínské brány vyráběla Heike Köllner. Karafiát se, v návaznosti na tradici májových umělých karafiátů v 19. století, stal pro účastníky setkání jedním ze symbolů sousedství, dostal se do loga iniciativy Soboty sousedství i na placky.

Obr. 26. Jednodušší papírové květy daroval muzeu Richard Rittner, který organizoval setkání v oblasti Česko-saského Švýcarska. Spolu s vlajkami, které na hranicích vyvěšovali (českou, německou a EU).

Obr. 27. Placky s motivem sousedské květiny – karafiátu. Autorkou grafického motivu je Adéla Bierbaum. Český a saský kvítek, který vyrobila Heike Köllner, byl nafocen na kuchyňském stole Larse Helbiga.

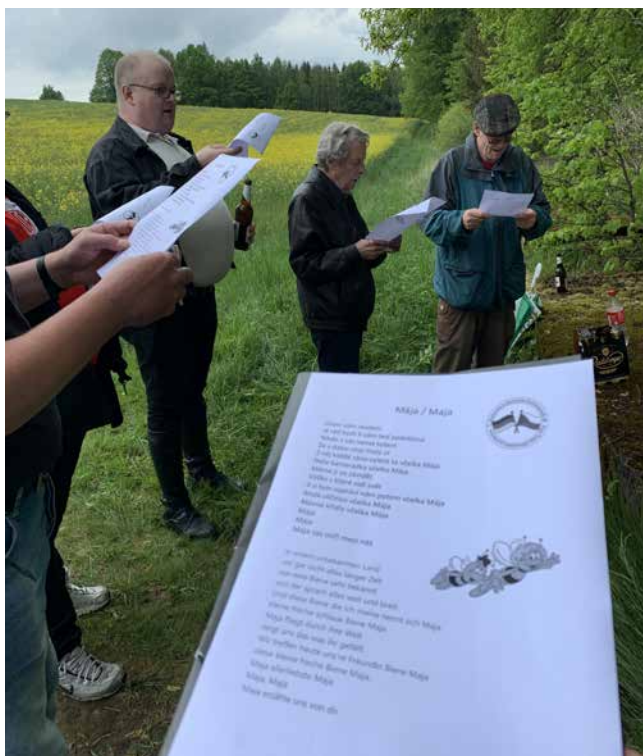
Obr. 28. Na různých místech na hranici zůstávaly po setkáních malované kamínky. Tento se podařilo po mnoha měsících vypátrat ve facebookové skupině Kamínky. Pomalovala ho a na česko-bavorskou hranici ho 16. května 2020 přinesla Sina Geerling. O měsíc později ho na nejzápadnějším bodě ČR v katastru obce Krásná našla Lenka Wienerová, která ho pak darovala Národnímu muzeu.

Obr. 29. Další kamínky se bohužel už nenašly – ani tento, který na Klínskou bránu 16. 5. 2020 přinesla Lucie Zikmundová a který se objevil v několika mediálních výstupech.

Obr. 30. Papírový „transparent“ s nápisem „Stefanoo, komm Kaffee trinken!“ darovala Petra Morvay, která ho s sebou měla na setkání u Soví brány. Petra Morvay ho nakreslila jako vzkaz pro Stefana Köchera, manžela své neteře Jitky, který po celou dobu zavřených hranic nesměl do Čech. Hranice byly otevřeny 5. 6. 2020 v poledne, pár hodin poté, v sobotu 6. 6., se Jitka (CZ) a Stefanovi (DE) v Drážďanech narodil syn Kvido. Foto poskytla Petra Morvay.

Obr. 31. Setkání 23. 5. 2020 – stejně jako na jiných místech, i mezi obcemi Neustadt in Sachsen a Lobdava se zpívala dvojjazyčně Včelka Mája, která se stala jakousi neformální hymnou iniciativy. Foto Stephan Degen.

Obr. 33. Setkání na vrcholu Luž 16. 5. 2020. Foto Eva Prokop Trubačová, která také poskytla vzpomínku: spousta lidí na Luž vyjela na kolech – kola zůstávala zaparkovaná i po cestě, jak tak různé docházely síly.

Obr. 32. Setkání na vrcholu Luž se 16. 5. 2020 účastnilo přes dvě stě lidí. Hrál se tu na housle (člen Bennewitzova kvarteta Štěpán Ježek), kytary, flétnu, bubny, podávaly se koláče, buchty, domácí sušenky, krátkou přednášku tu měl geolog z muzea z Görlitz. Foto Gregor Illguth.

připomeňme projekty divadelního režiséra, dramatika a herce Jiřího Havelky *Očitý svědek* (na téma tzv. masakru na Švédských šancích, kde bylo v červnu 1945 popraveno 260 karpatských Němců, Maďarů a Slováků, 2021) a *Dechovka* (připomínající brutální zavraždění místních Němců v rámci živelného poválečného odsunu v obci Dobronín na Jihlavsku). Česko-německé nakladatelství Tschirmer & Kosová,

sídlící v Lipsku, vydává publikace k tématu poválečného násilí v českých zemích, letos to byly hned dvě: k událostem v Ústí nad Labem 31. července 1945 a k událostem v Žatci a Postoloprtech v červnu 1945.⁴⁷ V Žatci se ostatně pokoušejí zavést tradici každoročního pietního uctění památky obětí masakru v Postoloprtech – s příznačným mottem „Pravdou ke smíření“.

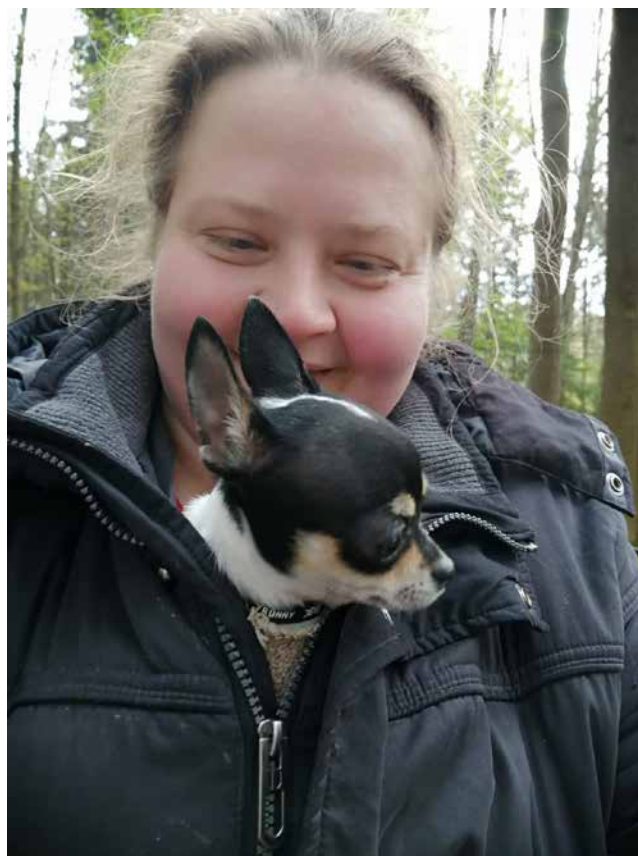
Další oblastí, která se v posledních letech dostala do popředí zájmu, jsou zaniklé obce. Podrobně situaci shrnuje např. David Kovařík ve studii *Zaniklá sídla jako místo paměti českého pohraničí*, připomíná mj. obnovování původních sakrálních památek a vytváření pietních míst, která pak ožívají nejrozličnějšími kulturními akcemi (za všechny uveďme land-artový festival v Königsmühle) či shromážděními (např. pouť smíření k zaniklým obcím Košťálov / Gottschallings a Romava / Romau). Píše o naučných stezkách, která vznikaly / vznikají z iniciativy místní samosprávy,

⁴⁷ Andreas KALCHOFF, *Co se stalo v Saazu a Postelbergu v červnu 1945?*, Lipsko 2022. Jan HAVEL – Vladimír KAISER – Otfried PUSTEJOVSKÝ, *Co se stalo v Ústí nad Labem 31. července 1945?*, Lipsko 2022.

Obr. 34. Na piknik u Krkavčích kamenů v Lužických horách 2. 5. 2020 přinesla organizátorka Kateřina Kozáková koláč s nápisem Sousedé – Nachbarn. Foto poskytla Kateřina Kozáková.

občanských sdružení nebo jednotlivců, event. jako výsledek vzdělávacích a školních projektů.⁴⁸ To je i případ nejnovějšího projektu „Přísečnice žije-Preßnitz lebt“, zahrnujícího naučnou stezku, putovní výstavu, dokumentární film a publikaci k historii i současnosti Přísečnice a okolí, která obsahuje též třicet svědectví předválečných i poválečných obyvatel města.⁴⁹ Pod vedením Veroniky Kupkové ho realizovaly středoškolské týmy z Kadaně a Annaberg-Buchholz. Jitka Pollakis, další z organizátorů Sobot pro sousedství, zase každoročně připravuje česko-německý workcamp, který zájemcům přibližuje péči o unikátní horské louky a vývoj kulturní krajiny v Krušných horách. Kromě toho existují nejrůznější profesní spolky – partnerství: Richard Rittner, který organizoval jedno setkání v Česko-saském Švýcarsku, tak například před několika lety inicioval spolupráci mezi

Obr. 35. Komorní, vpravdě rodinné setkání se 2. 5. 2020 odehrálo na louce nad Kühbergem (mezi místy Vejprty a Bärenstein) – pro organizátorku Kristinu Kautskou to byla možnost konečně se zas bez policejního dozoru potkat se svými blízkými. Ona, její partner i nevlastní syn pracovali v Německu a ze dne na den se museli rozhodnout, co dál – nevlastního syna nechali na „kurzarbeitu“ v České republice, s nemocným švagrem a jeho matkou. A s dvěma adoptovanými pejsky, kteří byli na Kristinu fixovaní (a ona na ně). S partnerem se nastěhovali do polorozbořeného domu na německé straně – bez teplé vody, pračky, sporáku. Přežili depresivní období díky podpoře německých sousedů, kteří jim sehnali přimotopy, zajistili sprchový kout... Foto poskytla Kristina Kautská.

mládežnickými hasičskými sbory Bad Schandau a Krásná Lípa.

V česko-německém pohraničí tak jednoznačně byl potenciál, aby zde vznikla síť organizátorů setkání z lidí, kteří se dlouhodobě tématu přeshraničních vztahů věnují. A zároveň tu byl a je značný potenciál účastníků, protože si tu mnozí lidé přirozeně založili svůj pracovní i osobní život na tom, že žádné hranice neexistují. Dvě země, ale jeden propojený region. Což byl i jeden z hlavních argumentů, který od počátku používala iniciativa Soboty pro sousedství, když definovala, za koho mluví: „*Žijeme v jednom prostoru, v jedné krajině, sdílíme společné nebe, lesy, louky a cesty. Sdílíme vše živé, co v pohraniční krajině žije. Sdílíme i svá města a vesnice, obchody, řemeslné dílny, restaurace či hos-*

48 David KOVAŘÍK, Zaniklá sídla jako místo paměti českého pohraničí, Kulturní studia, 2019, č. 1, s. 43–65. Ve studii autor odkazuje na další početnou literaturu k tématu.

49 Veronika KUPKOVÁ, Přísečnice žije!: kniha o tom, jaké bohatství se skrývá pod hladinou... = Preßnitz lebt! : ein Buch über die unter Wasser verborgenen Schätze..., Kadaň 2019.

Obr. 36. Na turistické stezce nad Ostrovskou Bělou mezi Tisou a Rosenthalem v Labských pískovcích, kde setkání 2. 5. 2020 pořádali Jan Kvapil a Stephan Messner a sešlo se kolem osmdesátky účastníků, se posedávalo a svačilo na dekách, děti hrály fotbal... Foto Roland Lubiger.

Obr. 37. Setkání na turistické stezce nad Ostrovskou Bělou mezi Tisou a Rosenthalem, vlevo Stephan Messner, 2. 5. 2020. Foto Roland Lubiger.

podý a společně s nimi i své životy. Pomáháme si při neštěstích – ‚půjčujeme‘ si hasiče, záchranné služby, policisty. Potkáváme se tak, jako se potkávají občané z různých čtvrtí velkoměst, jako jsou třeba Praha, Vídeň nebo Varšava.“⁴⁰

Politikové podporují (nebo organizují) protesty na hranicích

Pablo Schindelmann organizoval na česko-bavorské hranici happeningy: 21. května 2020 na hraničním přechodu mezi městy Aš a Selb realizovala divadelní síť Čojě spolu s organizací Kunstverein Hochfranken Selb e.V. „kreativně-zábavný Open-air workshop“, zahrnující jazykové hry, písně, tanec, uměleckou instalaci. Na každé straně hranice byl postaven okenní rám a herci se domlouvali přes hranici na dálku, z okna do okna. Také projekt dvou dlouhých dřevěných rukou, upevněných na betonových blocích tak, aby si jimi mohli lidé na dálku potřást nebo si něco podat, je přímo inspirovaný proticovidovými opatřeními, je vlastně výrazem

Obr. 38. Na louce u Cínovce se 2. 5. 2020 sešlo zhruba pětadvacet lidí: pár rodin, umělecká scéna, organizátoři Heuhoj-Campu, lidé z Hellerau, Řehlovic, z organizace „Grüne Liga Osterzgebirge“. Program byl jednoduchý: ochutnávka koláčů, rozhovory – a nakonec i kontrola policie, které se nelíbilo, že účastníci používají pohraniční cestu.

Obr. 39. Jedním z originálních míst setkání bylo Trojmezí na česko-německo-polské hranici, na soutoku Lužické Nisy a Oldřichovského potoka. Účastníci si tu mohli jen mávat přes vodu, tu a tam někdo řeku přebrodivil, aby symbolicky propašoval na druhou stranu pivo či jiný tovar. Foto Eva Prokop Trubačová.

kreativity vynucené těmito opatřeními. (Obr. 46) Využity byly v rámci Sobot pro sousedství na několika místech, Pablo Schindelmannovi se podařilo od počátku zaangažovat místní politiky, ruce si tak symbolicky na dálku podávali 16. května u kapličky mezi Selbem a Libou např. starostka obce Libá Věra Votíková a starosta obce Hohenberg Jürgen

50 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstkové číslo H8p_4/2022, Jan KVAPIL, DOKUMENTY / DOKUMENTE, Výzva za svobodné sousedství, s. 11.

Obr. 40. Dobře střežené Trojzemí, 30. 5. 2020. Připomeňme, že na konci dubna polští vojáci na česko-polské hranici stříleli, i když jen výstražně... Foto Uwe Pilz.

Obr. 41. Policisté přihlíželi i dalším setkáním, nicméně nikde výrazněji nezasáhli, nanejvýš nabádali k dodržování opatření. Setkání mezi místy Oelsen a Krásný les 16. 5. 2020. Foto Roland Lubiger.

Obr. 42. Na setkání u Klínské brány 16. 5. 2020 byla tři policejní auta. První přijelo zkontrolovat, co se děje (dva nejistí mladíci), druhé patrně přijelo kontrolovat je, přičemž ovšem píchlo, takže muselo přijet třetí auto s náhradní pneumatikou. Foto Josef Herman.

Obr. 43. Fotografická výstava Milana Pekky Boušky Historie v čase, čas v historii, okno do krajiny a osídlení v čase, instalována na zelené hranici mezi místy Oelsen a Krásný les 16. 5. 2020. Foto Roland Lubiger.

Obr. 44. Kolokvium u Soví brány – a světeční „tabule“ s českými a německými názvy pochutin, 30. 5. 2020. Foto Jan Melzer.

Obr. 45. Markus Schuffenhauer hovoří na kolokviu u Soví brány, 30. 5. 2020. Foto Ray Hartung.

Hoffmann. Ke 30. květnu přibyla k původním artefaktům, umístěným v městečku Hohenberg, ještě lehčí, snáze přenosná varianta: na česko-sasko-bavorském trojmezí v Ašském výběžku při podávání rukou zapózovali starostové Christoph Stölzel (Eichigt), Jürgen Schnabel (Regnitzlosau)

Obr. 46. Pablo Schindelmann na setkání u Ackerl-Kapelle 16. 5. 2020. Jeho „ruce na houpačce“ patří k nejvýraznějším sbírkovým předmětům, které Národní muzeum z akcí na hranici získalo. Foto Eva Ellrodt.

Obr. 47. Setkání politiků na sasko-bavorsko-českém Trojmezi 30. 5. 2020; vlevo Christoph Stölzel (Eichigt) a Jürgen Schnabel (Regnitzlosau), vpravo Pavel Klepáček (Aš). Foto poskytl Jürgen Schnabel.

a první místostarosta Pavel Klepáček (Aš), setkání se účastnili i další politikové z obou stran. (Obr. 47)

Organizátoři setkání na česko-saských hranicích sice také začali postupně zvat místní politickou reprezentaci, jednou z iniciátorek setkání mezi Bublavou a Klingenthalem byla starostka Bublavy Monika Hrádková, tu a tam se někde objevili bez přímého oslovení i senátoři (Přemysl Rabas u Klínské brány, Zbyněk Linhart na „Severním mysu“ ve Šluknovském výběžku), nicméně je zjevné, že na česko-bavorské hranici byla provázanost organizátorů s politiky daleko větší, a tím i důraz na politický rozměr akce. Na setkáních organizátoři četli výzvu, na vrcholu Ostrý 16. 5. též

Obr. 48. Billboard na hranicích mezi obcemi Všeruby a Eschlkam po otevření hranic, 13. 6. 2020. Foto poskytl Václav Bernard.

např. zdravotní Egida Hofmanna, emeritního starosty obce Neukirchen beim Heiligen Blut a bývalého náměstka přednosty okresu Cham, setkání se tam zúčastnili zástupci výše zmíněných česko-německých organizací (mj. Společnost Bernarda Bolzana, Ackermann Gemeinde), bavorský zemský poslanec Tobias Gotthardt ad.

Jedním z neaktivnějších politiků na česko-bavorské hranici byl starosta městyse Všeruby Václav Bernard, který si na Facebooku vysloužil přezdívku „starosta pendlerů“.⁵¹ Jako poselství německým partnerům spolu se svými kolegy-němi vyrobil (ručně namaloval) billboard s nápisem „Wir vermissen euch, bleib gesund“, který je nyní také součástí sbírky Národního muzea. (Obr. 48–50) Stejně jako mapy s vyznačením hlídek na hranicích v době covidové uzavírky, které v areálu bývalých celních budov zanechala armáda. (Obr. 51–52) V sobotu 13. června se v areálu na hraničním přechodu Všeruby / Eschlkam slavilo, za účasti politické reprezentace obou zemí.⁵²

Regionální politikové, kteří museli řešit konkrétní problémy způsobené uzavřením hranic, zjevně měli často kritický přístup k vládním opatřením, a přirozeně se tak na některých místech k setkáním v rámci Sobot pro sousedství přidávali. Specifická byla z tohoto hlediska situace na česko-rakouských hranicích: osm zastupitelů města Znojma v otevřeném dopise již 22. dubna 2020 přímo vyzvalo Jana Hamáčka, aby ministerstvo vnitra „umožnilo co nejrychlejší návrat k předkrizovému stavu a otevření státní hranice“. Reagovali na prohlášení, že by hranice mohly být uzavřené i dva roky (Roman Prymula) či rok (Miloš Zeman) vyhrčeným vyjádřením: „Pokud by to měla být pravda, museli bychom se proti takovému omezení základních svobod uvnitř

51 V rámci dokumentace aktivit na hranici jsem zaznamenala i jeho boj za uvolnění podmínek pro přeshraniční pracovníky, kteří měli jen krátce výjimku při překračování hranic, brzy dostali na výběr mezi prací a rodinou, a navíc byli v médiích často prezentováni jako riziko pro ostatní občany. 7. dubna 2020 napsal Václav Bernard otevřený dopis Ing. Josefu Bernardovi, hejtmanovi Plzeňského kraje, ve kterém ho mj. vyzývá, aby doložil nařčení, že většina nakažených na Domažlicku má vazbu na pendlera, nebo se omluvil. Starosta se poté mj. účastnil i protestu pendlerů na hraničním přechodu Folmava 11. dubna 2020, kteří v petici žádali zmírnění a uvolnění podmínek pro přihraniční pracovníky. Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, dopis Václava Bernarda ing. Josefu Bernardovi, příspěvky na sociálních sítích, ohlasy v tisku.

52 Akce se zúčastnili z německé strany za zemský sněm Gerhard Hopp, za spolkový sněm Karl Holmeier, starosta městyse Eschlkam Florian Neppel a členové představenstva Ackermann Gemeinde Regensburg; z české strany kromě Václava Bernarda též Pavel Čížek, náměstek hejtmana pro oblast dopravy (za Plzeňský kraj), a místostarostka města Kdyně Věra Říhová.

Obr. 49. Václav Bernard s kolegyněmi z radnice maluje transparent s německým nápisem „Chybíte nám, zůstaňte zdraví“. Foto poskytl Václav Bernard.

*schengenského prostoru Evropské unie razantně bránit.*⁵³ První přátelské / protestní setkání na hranici se tu uskutečnilo už 1. května, nezávisle na iniciativě Soboty pro sousedství, a bylo zcela v rukou politiků: pětice znojemských zastupitelů z uskupení PRO ZNOJMO (Starostové a nezávislí, Moravské zemské hnutí, Nezávislí) uspořádala malé občanské shromáždění pod Čížovem na moravském břehu řeky Dyje, u uzavřeného hraničního mostu.⁵⁴ (Obr. 53) Z rakouské strany se prvomájové akce zúčastnila skupinka zastupitelů z nedalekého partnerského města Recu z uskupení „Wir für Retz“. A také další akce na česko-rakouské hranici, již navázané na Soboty pro sousedství, byly především setkáním politické reprezentace obou států.⁵⁵

Konec první kapitoly Sobot pro sousedství – a kapitola druhá

Na konci června 2020 se organizátoři setkání sešli na „strategické poradě“ v Řehlovicích. Iniciativa, jak jsme viděli,

Obr. 50. Do Národního muzea se billboard stěhoval za pozornosti médií z Německa i ČR. Foto poskytl Václav Bernard.

propojila mnoho lidí, kteří se velmi konkrétně angažují v česko-německých vztazích, v rámci institucí nebo jako jednotlivci. Otázka zněla: jak toho využít? Mohly by být Soboty pro sousedství neformální a otevřenou občanskou iniciativou zastřešující setkávání a další aktivity na hranicích? V Řehlovicích vznikl konkrétní plán (různě tematizovaných) setkání do jara dalšího roku, uvažovalo se o vytvoření publikace, facebookové stránky, internetové stránky.⁵⁶ Publikace nakonec vznikla k výstavě Hranice je jen slovo a facebooková skupina je dnes platformou, kde lze uveřejnit / najít kulturní tipy, tipy na výlety, pozvánky na různé česko-německé akce, workshopy, informace o přeshraničních kontaktech, informace k jazykovým kursům, stipendijním programům atp.

Další plány se neuskutečnily, také proto, že přišla avizovaná druhá vlna pandemie. Na základě sledování počtů nakažených na 100 000 obyvatel začaly být zpřísnovány podmínky pro přechod hranic pro obyvatele jednotlivých oblastí (nejprve jen krajů, již v září Německo vyhlásilo za rizikovou oblast Prahu a Středočeský kraj), následovalo drastické omezování volného pohybu i v rámci jednotlivých států (desetikilometrový rádius v Německu, zákaz překračovat hranice okresů v ČR) – až byla hranice mezi ČR a Německem, tentokrát z rozhodnutí německé vlády, opět neprůchodná, a to i pro přeshraniční pracovníky. Psala se nová kapitola „boje s covidem“ – a mj. také nová kapitola příběhu Sobot pro sousedství.

Na konci května 2020, kdy už bylo jasné, že záhy musí dojít k rozvolnění opatření na hranicích, redefinoval Jan Kvapil v organizační skupině hlavní cíle Sobot pro sousedství.⁵⁷ Mj. klade důraz na garanci, aby se do budoucna situace neopakovala. Píše zde: „Uzavření hranic si samozřejmě dovedu představit, ale až jako ZCELA POSLEDNÍ možnost v případě existenčního ohrožení. A to se v žádném případě

53 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, otevřený dopis osmi zastupitelů města Znojma Janu Hamáčkovi z 22. dubna 2020.

54 Právě tento most naproti dolnorakouskému hraničnímu městu Hardek (Hardegg), jehož mostovka byla před rokem 1989 totalitní státní mocí rozebrána, je jedním z nejznámějších symbolů tzv. železné opony.

55 Setkání 16. května pořádala opět sdružení ProZnojmo a Wir für Retz: mezi vinicemi u hraničního přechodu Mitterretzbach – Hnanice u Znojma se sešli lidé ze Znojemska, Brněnska, Třebíčska či Dačicka. Přišli politici z obou stran hranice: předseda Moravského zemského hnutí Ondřej Hýsek, z Brna Jan Vitula, Petr Kunc a Jana Drápalová, z Moravského Krumlova Tomáš Třetina. Z Retzu městský radní Felix Wiklický a Selina Siller (Wir für Retz).

56 Zaregistrovány byly domény www.soboty.eu a www.samstage.eu.

57 Bylo to v rámci přípravy strategie pro jednání s médií při setkání 30. května. Hlavním cílem podle něj zůstává znovuotevření hranic (bez podmínek). Druhým, střednědobým cílem je „GARANCE, aby se podobné svévolné, chaotické, a především nepředvídatelné uzavírání hranic již neopakovalo“. A třetím, dlouhodobým cílem by měl být „jednotný EVROPSKÝ SYSTÉM boje proti těmto hrozbám“.

Obr. 51. Mapa přechodů v „době covidové“ – s vyznačením uzavřených hraničních přechodů / vstupů do ČR / vstupů pro zahraniční pracovníky v příhraničí. Dvě mapy zanechala armáda v bývalé celní budově, kterou obsadila na dobu uzavření hranic a narychlo opouštěla po jejich otevření 5. června 2020.

*nejednalo v případě epidemie Corony.*⁵⁸ O čtyři měsíce později, 22. září 2020, zveřejnil ve skupině Soboty pro sousedství upozornění, že záhy „bude s největší pravděpodobností celé Česko prohlášeno ze strany Německa za rizikové území, což v podstatě znamená opětovné uzavření hranice.“⁵⁹ A dodal: „Bohužel mi nezbyvá než přiznat, že si za to můžeme (ve smyslu České republiky) sami, neboť ještě o TOMTO víkendy byly u nás organizovány kulturní i sportovní akce s masovou účastí mnohdy i několika tisíc lidí.“ V diskusi ještě prohlášení vyhrotil: „... uzavření ze strany Německa chápu a jsem s tím srozuměn. Tuhle situaci jsme si zavařili tady v Čechách sami špatnými rozhodnutími naší vlády, která přes léto zcela rozvolnila ochranný režim, a jak se nyní

Obr. 52. Václav Bernard předává mapy na setkání v Národním muzeu 3. 7. 2020. Foto poskytl Lars Helbig.

Obr. 53. Prvomájové setkání pod Čížovem, na uzavřeném hraničním mostu přes Dyji. Foto Jaroslav Škrdla.

*ukazuje, zcela podcenila přípravu na očekávaný příchod druhé vlny pandemie.*⁶⁰

Vstřícně vůči postupu Německa se vyjádřil také Stephan Messner v organizační skupině o několik dní dříve v odpovědi na můj dotaz z 11. září 2020, jestli by neměly Soboty pro sousedství veřejně reagovat na systém semaforu a na to, že si opět řeší každá země situaci po svém, a to „na základě jakýchsi čísel, které pro mě nemají zásadní vypovídací hodnotu“.⁶¹ Stephan Messner připomněl, že na jaře iniciativa požadovala, aby se politikové neorientovali na hranice

58 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, záloha (elektronická i vytištěná) diskuse ve facebookové skupině Saturdays Orga Team.

<https://www.facebook.com/groups/229694358306034>. Německo skutečně záhy označilo celou Českou republiku za rizikovou oblast, což výrazně zkomplikovalo přeshraniční kontakty, nicméně k úplnému uzavření hranic přistoupilo až o několik měsíců později, přičemž ještě na konci ledna saský premiér v médiích tvrdil, že rozhodně nechce uzavřít hranice s Českou republikou. V polovině února pak Německo hranice zavřelo, mj. jako reakci na ukončení nouzového stavu v ČR, s argumentem, že „není možné, aby na jedné straně hranice byly uzavřené školy a obchody a aby byl zásadně omezen život veřejnosti, zatímco na druhé straně začíná ‚večírek‘“ (Stov. např. Bylo to nevyhnutelné, čelíme extrémní hrozbě, řekl saský premiér o kontrolách na hranicích s Českem, in: www.irohlas.cz [online], 14. 2. 2021 [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné na: https://www.irohlas.cz/zpravy-svet/nemecko-sasko-premier-hranice-cesko-uzavreni-covid_2102141106_tzr

59 Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

60 Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

61 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, záloha (elektronická i vytištěná) diskuse ve facebookové skupině Saturdays Orga Team.

Obr. 54. Přes padesát lidí se setkala (a nejprve pořádně zmklo) 16. 5. 2020 u Klínské brány v rámci „Nedělí u brány“. Foto Josef Herman.

Obr. 55. Setkání v mlze u Klínské brány v rámci „Nedělí u brány“, 21. 2. 2021. Foto Josef Herman.

mezi zeměmi, ale uplatňovali opatření lokálně – což Německo nyní dělá, vyhláší-li za rizikové oblasti jednotlivé kraje ČR. Otázku, jakou vypovídací hodnotu mají oficiálně zveřejňovaná čísla nakažených, ponechal výslovně stranou. Reakce to byla logická, ve smyslu předchozích aktivit a prohlášení Sobot pro sousedství a obou iniciátorů. Vzdorovat opatřením na hranici, která byla zaváděna od podzimu 2020, by znamenalo problematizovat další opatření, relativizovat hrozbu, kterou Covid-19 podle oficiálních zdrojů představuje, zpochybňovat důvěryhodnost zveřejňovaných informací apod. Těžko přesněji odhadnout, kolik lidí ve facebookové skupině Soboty pro sousedství by bylo ochotno tímto směrem jít, protože cíleně nedostávali prostor – stanovisko administrátorů bylo jasné, Jan Kvapil ho vyjádřil 8. října 2020 v poznámce: „*Je mi líto, ale posty konspirátorů kolem onemocnění covid-19 nebudou schvalovány, příp. budou mlčky smazány. Držme se, prosím, tématu ,hranice‘.*“⁶²

Každý ve svém okolí jsme mohli pozorovat různou míru skepse / důvěry v jednání politiků, v předkládaná fakta a jejich oficiální interpretaci, v média. Různý pohled na to, zda je covid-19 taková hrozba, aby ospravedlnila opatření, která budou

Obr. 56. Setkání u Klínské brány v rámci „Nedělí u brány“, 7. 3. 2021, Jana a Ulf Richterovi, Lars Helbig. Foto Josef Herman.

mít značný ekonomický dopad nebo / a která omezují právo lidí na svobodný pohyb. V následujícím roce pak přibýlo ještě kontroverzní téma očkování. Ve facebookových diskusích se prosazovali především ti, kteří byli jednoznačně ochotni opatření akceptovat, nebo naopak ti, kteří byli zásadně proti opatřením (či alespoň některým). Administrátoři Sobot pro sousedství dali jasně najevo, že nebudou platformou pro diskusi mezi těmito dvěma tábory, mnoho takových diskusí tam tedy nenajdeme. Administrátoři měli celkově jasno v tom, čím Soboty pro sousedství být nemají, problém byl s tím, čím v době druhého uzavření hranic být mají. Jan Kvapil v organizační skupině neuspěl s otázkou z 28. listopadu 2020, jestli nenastal čas opět zorganizovat setkání na zelené hranici, když je cestování „*de facto podvázané*“. Mezi těmi, kdo setkání nedoporučovali, byl i jeden z velmi aktivních organizátorů z jara, Gregor Illguth: situace je jiná a iniciativa by mohla být problém, kdyby teď jednala proti tomu, co sama na jaře hlásala. V době, kdy omezení přicházela z Německa, byla v pozadí (ne)aktivity Sobot pro sousedství zřejmě i obava, aby se iniciativa nediskreditovala před získanými partnery. Nicméně Sobotám pro sousedství hlavně v této době logicky chyběly věcné argumenty, na kterých by se členové skupiny snadno shodli a na základě kterých by tak iniciativa mohla apelovat na otevření hranic, případně alespoň úpravu stávajícího režimu na hranicích. Jarní situace, kdy epidemiologická situace a opatření byla na obou hranicích stejná, nyní neplatila.

Jedinou veřejně prezentovanou akcí tak byl v této době „Týden strádajícího sousedství“ aneb „Stavme sněhuláky, ne bariéry na hranici!“⁶³. V galerii fotografií se v půli února 2021 sešlo přes padesát obrázků sněhuláků, které stavěli lidé na obou stranách hranice a které doprovázeli osobními vzkazy, jak jim sousedé chybí. Výzva, která galerii doprovázela, byla jakýmsi morálním apelem na politiky a média, aby na složitou situaci lidí v pohraničí nezapomínali a aby přeshraniční vztahy nestigmatizovali a nezneužívali. Aby opět zbytečně nevyvolávali a nepodporovali nacionalistické nálady, které poškozují obraz pohraničí. V textu, který vznikl ve spolupráci několika autorek, nejsou žádné konkrétní

⁶² Soboty pro sousedství, facebooková skupina [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>

Obr. 57. Peter Haustein, starosta obce Neuhausen, a Lars Helbig odhalují pamětní desku u Klínské brány, 11. 10. 2020. Foto Ulrich Möckel.

Obr. 58. Přes čtyřicet lidí se přišlo podívat na odhalení pamětní desky u Klínské brány 11. 10. 2020. V první řadě zakladatelé Klubu česko-německého partnerství Karel Jiráček, Lars Helbig, Vladan Reňák a Steffen Träger. Foto Ulrich Möckel.

požadavky, obecně se v něm apeluje na hledání nebyrokratických řešení a na empatii.⁶³

O případném setkání na zelené hranici se začalo v organizační facebookové skupině diskutovat až 20. dubna 2021, a to ještě zprvu rozpačitě, není-li na osobní setkání brzy. Nakonec se setkání uskutečnilo v sobotu 15. května 2021, a to na jediném místě, u Soví brány.

Klub česko-německého partnerství

Přes čtyřicet lidí se sešlo následujícího dne, 16. května 2021, v Krušných horách u Klínské brány. (Obr. 54) Byla to už šestá „Neděle u brány“ v roce 2021 – Klub česko-německého partnerství totiž ani na začátku roku 2021 na setkávání nerezignoval. Představitelé klubu se snažili i v této době medializovat problematickou situaci lidí na hranici,⁶⁴ „Neděle

Obr. 59. Karel Jiráček v roce 2018 přišel na setkání s Vladanem Reňákem a Steffenem Trägerem v tričku s nápisem „1938 Nezapomeneme!“. Fotografie přidanou na Facebook uviděl Lars Helbig a přijel se podívat, s jakým provokatérem jeho kamarád Steffen popíjí. Ve čtyřech se pak scházeli v hospodě v Litvínově a učili se česky / německy. A vzájemnému porozumění a toleranci. Z neformálních setkání pak vznikla facebooková skupina – takové jsou začátky Klubu česko-německého partnerství. Tričko je součástí sbírky Národního muzea.

u brány“ ovšem probíhaly bez přítomnosti médií, nikoli jako veřejný protest, ale jako nabídka pro ty, kdo si nechtěli nechat vzít možnost se s přáteli a známými vidat, alespoň na chvíli si osobně popovídat a nabrat energii u horké medoviny, grogu či čaje s rumem. (Obr. 55–56) Známi a přátelé zjevně tiše udržovali i v této době kontakt na různých místech,⁶⁵ Klub česko-německého partnerství se vymyká tím, že svá setkání oznamoval oficiálně, ve veřejné facebookové skupině, jakkoli „jen“ ve stylu první Soboty pro sousedství, tj. někdo z členů vedení klubu do skupiny napsal, že se půjde projít tehdy a tehdy ke Klínské bráně, třeba tam někoho náhodou potká...

Klub česko-německého partnerství také již na podzim předchozího roku zrealizoval myšlenku, že by se mělo zachovat viditelné svědectví o Sobotách pro sousedství pro budoucí generace: 11. října 2020 byla u Klínské brány odhalena pamětní deska, připomínající protestní sobotní setkání zde i na dalších místech (obr. 57–58) – je příznačné, že se tak stalo bez přítomnosti obou iniciátorů Sobot pro sousedství, kteří si drželi od vedení klubu odstup, jakkoli byli oba ze začátku členy klubu (tj. členy facebookové skupiny). Druhá covidová kapitola razantně rozdělila společnost, napříč generacemi, bez ohledu na vzdělání. A to se přirozeně odrazilo i uvnitř Sobot pro sousedství.

Závěr

Soboty pro sousedství by se nikdy nerozrostly do takové podoby, kdyby v česko-německém pohraničí neexistovalo zázemí organizací i jednotlivých osobností, které se dlouhodobě

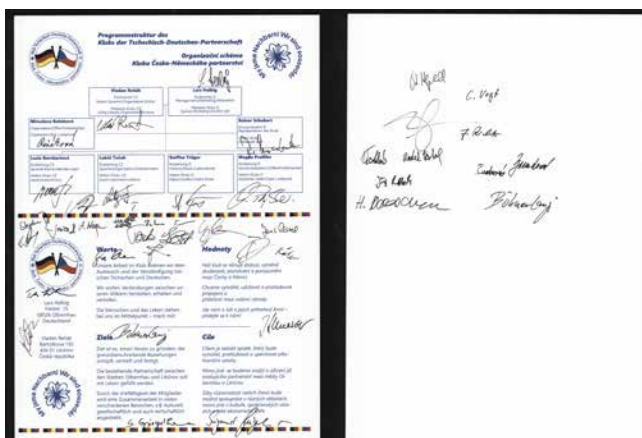
63 Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, Stavme sněhuláky, ne bariéry na hranici!; Galerie sněhuláků.

64 Viz reportáže v pořadu MEgional televize MEF 4. a 5. března 2021, dostupné k 1. 9. 2021 mj. online na webových stránkách Klubu česko-německého partnerství (www.klub-cz-de.com) či Oliver HACH, Die Grenzengener, Freie Presse 19. 3. 2021.

65 Veronika Kupková v organizační skupině na konci listopadu 2020 psala: „my z #PřísečniceŽije se setkáváme o pár údolí západně dál [...] – nic nás nezastaví!“ Ze soukromých hovorů vím, že takových případů bylo během druhého uzavření hranic mnohem více, kdy se tajně scházeli partneři či přátelé. Na Trojmezí na česko-německo-polské hranici se uskutečnilo velikonocní setkání, pozvánka byla zveřejněna v soukromé skupině Freunde des Böhmischen.

Obr. 60. Lars Helbig ukazuje zakládací listinu zájmového sdružení Klub česko-německého partnerství, v níž jsou definovány hlavní cíle a hodnoty klubu. Část vedení klubu si na jaře 2020, konfrontována s uzavřením hranic, uvědomila, že to podstatně se pro ně neodehrává na Facebooku, že jim jde hlavně o skutečná osobní setkávání a společné akce a zážitky. U Klínské brány tak 30. 5. 2020 představili plán etablovat klub i mimo sociální síť. Zájmové sdružení (Interessengemeinschaft) vzniklo v roce 2021, v roce 2022 mělo přes sto dvacet aktivních členů. Foto Magda Preißler.

Obr. 61. Zakládací listinu Klubu česko-německého partnerství daroval Lars Helbig do sbírky Národního muzea.

věnují česko-německým vztahům, část jsem jich ve svém textu zmínila. Vzhledem k tomu, že od léta 2020 vedu archiv Klubu česko-německého partnerství, předala jsem do Národního muzea dokumenty a fotodokumentaci nejen k účasti klubu na Sobotách pro sousedství, ale i k následné proměně klubu a k jeho aktivitám do současnosti – a je možné ho nadále sledovat jako specifický typ „instituce“ věnující se česko-německým vztahům. Klub česko-německého partnerství je ostatně pozoruhodným příkladem toho, že uzavření hranic mohlo mít paradoxně i pozitivní dopad – pro klub každopádně znamenalo zásadní impuls. Facebooková skupina, která měla na začátku roku 2020 několik set členů, jich aktuálně má přes čtyři tisíce. A zájmové sdružení organizuje ročně desítky akcí.⁶⁶

Nicméně stálo by za to zdokumentovat i další subjekty. Třeba ve spolupráci s Fondem česko-německé budouc-

Obr. 62. O „Klubový klobouk“ Lars Helbig neplánovaně přišel při setkání v Národním muzeu, kam přijel 3. 7. 2020 s dalšími členy Klubu česko-německého partnerství a účastníky Sobot pro sousedství předat propriety spojené se setkáními na hranici. Klobouk, který měl při setkáních na hranici i při prezentaci darů v Národním muzeu, k nim nakonec přidal.

Obr. 63. O předání předmětů do sbírky Národního muzea psal i německý tisk.

nosti, který před nedávnem vypsál projekt Rok na hranici: osm Čechů a Němců má po dobu jednoho roku vyhledávat a vyhodnocovat možný potenciál ke kooperaci a setkávání, zprostředkovávat nabídky a kontakty, pomáhat s novými projekty... Ne náhodou je pět z nich spojeno se Sobotami pro sousedství.⁶⁷ Nebo – lépe – ve spolupráci se samotnými aktéry, kteří realizují přeshraniční projekty.

Zkušenost říká, že nestačí dát výzvu na Facebooku, aby se kurátorovi začaly scházet materiály, ať už fyzické, či

⁶⁶ Více na: Klub česko-německého partnerství [online]. Dostupné z: <https://www.klub-cz-de.com>

⁶⁷ Více na: Rok na hranici [online]. Dostupné z: <https://roknahranici.cz>

Obr. 64. Klubový merchandising ve sbírce Národního muzea – odznaky, nálepky, pivní tácky.

elektronické, to vyžaduje hodiny přímého, často opakovaného oslovování. Nicméně věřím, že by se našli tací, kteří by po sobě / své aktivitě rádi zachovali stopu v paměťové instituci. Ostatně v organizačním týmu Sobot pro sousedství se už na konci května 2020, kdy bylo zřejmé, že se otevření hranic blíží, začalo diskutovat o tom, jak zaznamenat činnost Sobot pro sousedství pro budoucnost – jestli by neměla vzniknout výstava, katalog či album. A lesním kolokviem bylo nakročeno k projektu na Filosofickém ústavu AV ČR, nazvanému „Soboty pro sousedství – krizová komunikace na pomezí“, jehož výstupem by v roce 2022 měla být kolektivní monografie.⁶⁸

Při oslovení potenciálních spolupracovníků by se samozřejmě okamžitě objevily nevyjasněné otázky dokumentace současnosti, které jsem zmínila v úvodu. Problém, jak nakládat s informacemi na internetu, zvláště na sociálních sítích – a vůbec s veškerým digitálním obsahem, který v tuto chvíli není možné oficiálně začlenit do sbírky. Přitom je jeho význam dnes myslím nezpochybnitelný – bez kontextových materiálů, které jsou dnes dostupné především v digitální podobě, lze (jak dokazuje i můj text) těžko chápat význam hmotných materiálů. A jejich emocionální potenciál, který by měla případná muzejní prezentace i v budoucnu přiblížit. Alespoň v případě takových sbírkových předmětů, jaké jsem pro Národní muzeum získala v rámci popsaného projektu – protože jakkoli jsem se snažila věcně vyložit události a jejich pozadí, mělo by být zřejmé, že Soboty pro sousedství vznikly, a hlavně se natolik rozrostly, díky intenzivním emocím, které vyvolalo uzavření hranic u lidí, pro které znamenalo brutální zásah do života. A tyto emoce do značné míry zachycují právě digitální materiály a zdroje, které hmotné předměty v rámci dokumentace doprovázejí: fotografie, texty, diskuse na sociálních sítích.

Příloha: Soboty pro sousedství – ohlášená místa setkání

2. KVĚTNA 2020

1. Hraniční přechod pod Krkavčími kameny mezi Dolní Světlou a Jonsdorfem (Lužické hory)
2. Turistická stezka nad Ostrovskou Bělou mezi Tisou a Rosenthalem (Labské pískovce)

3. Klínská brána mezi obcemi Klíny a Neuhausen (Krušné hory)
4. Louka nad Kühbergem u obcí Vejprty a Bärenstein (Krušné hory)
5. Hraniční přechod Jelení – Wildenthal (Krušné hory)
6. Louka u Cínovce (Krušné hory)

16. KVĚTNA 2020

1. Hraniční přechod na turistické stezce Náchod, Běloves – Březová / Brzozowie, Kudowa-Zdrój (Kladská kotlina)
2. Mezi vinicemi u hraničního přechodu Mitterretzbach – Hnanice u Znojma
3. Hraniční přechod Oybin Hain – Krompach (Lužické hory)
4. Na vrcholu Luž (Lužické hory)
5. Na louce mezi místy Oelsen a Krásný les (Krušné hory – Ústecko)
6. Na louce Žebrácký roh mezi obcemi Holzau a Moldava (Krušné hory – Teplicko)
7. Klínská brána mezi obcemi Klíny a Neuhausen (Krušné hory – Mostecko a Chomutovsko)
8. Hraniční přechod Jelení – Wildenthal (Krušné hory – Karlovarsko)
9. U kaple Ackerl-Kapelle u hraničního přechodu mezi Selbem a Libou (Ašsko, Chebsko)
10. U pramene Weißbachquelle mezi Bügellohe (u Schönsee) a bývalou osadou Václav (Český les)
11. Na vrcholu Ostrý (Šumava)
12. Hraniční přechod Bučina / Finsterau (Šumava)

23. KVĚTNA 2020

1. Malý hraniční přechod mezi obcemi Neustadt in Sachsen a Lobendava
2. Hraniční přechod mezi obcemi Waldmünchen a Klenčí pod Čerchovem
3. Hraniční přechod mezi obcemi Fratres a Slavonice
4. Hraniční přechod mezi obcemi Alt Prerau a Nový Přerov

30. KVĚTNA 2020

1. Malý hraniční přechod mezi vsí Žďárky a Pstrážna (Stroužné) v tzv. Českém koutku (Náchodsko)
2. Trojzemí mezi městy Žitava, Hrádek nad Nisou a Bogatynia
3. Na vrcholu Hvozdu (Lužické hory)
4. Cesta u Jánských kamenů mezi obcemi Oybin a Krompach (Lužické hory)
5. Malý hraniční přechod mezi městečky Steinigtwolmsdorf a Lobendava (Šluknovský výběžek)
6. Most přes řeku Křinici mezi obcemi Hinterhermsdorf a Zadní Doubice (Českosaské Švýcarsko)
7. Paseka u Soví brány mezi Jílovým u Děčína a Rosenthalem (Labské pískovce)
8. Klínská brána mezi obcemi Klíny a Neuhausen (Krušné hory – Mostecko a Chomutovsko)
9. Společný střed obcí Vejprty a Bärenstein (Krušné hory)
10. Hraniční přechod Jelení – Wildenthal (Krušné hory – Karlovarsko)
11. Malý hraniční přechod mezi Bublavou a Klingenthalem (Krušné hory)

⁶⁸ Jedná se o aktivitu v rámci programu Strategie AV21 Odolná společnost pro 21. století. Potenciály krize a efektivní transformace (2021–2025), na Oddělení současné kontinentální filosofie, řešitel Martin Nitsche. V době vzniku této studie bohužel nebylo o výstupu podrobnější informace.

12. Louka mezi obcemi Adorf a Hranice (Ašský výběžek)
13. Česko-sasko-bavorské trojmezí mezi obcemi Mittelhammer a Trojmezí (Ašský výběžek)
14. Malý hraniční přechod v městečku Hohenberg an der Eger směrem na Libou (Chebsko)
15. Malý hraniční přechod mezi obcemi Neualbenreuth a Mýtina (Chebsko)
16. Malý hraniční přechod mezi obcemi Chudenín a Neukirchen beim Heiligen Blut (Český les)
17. Hraniční přechod Höll – Lísková mezi obcemi Waldmünchen a Klenčí pod Čerchovem (Český les)
18. Malý hraniční přechod obcemi Nový Spálenec u České Kubice a Klöpflberg u Furthu im Wald (Všerubská vrchovina)

13. ČERVNA 2020

1. Malý hraniční přechod mezi vsí Žďárky a Pstrážna (Stroužné) v tzv. Českém koutku (Náchodsko)
2. Trojzemí mezi městy Žitava, Hrádek nad Nisou a Bogatynia
3. Malý hraniční přechod mezi obcemi Langburkersdorf a Lobendava (Šluknovský výběžek)
4. Paseka u Soví brány mezi Jílovým u Děčína a Rosenthalem (Labské pískovce)
5. Klínská brána mezi obcemi Klíny a Neuhausen (Krušné hory – Mostecko a Chomutovsko)
6. Hraniční přechod Jelení – Wildenthal (Krušné hory – Karlovarsko)
7. Malý hraniční přechod Friedrichshäng – Pleš (Český les)
8. Hraniční přechod Všeruby – Eschkam (Chodsko)

Prameny

- Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, přírůstek H8p_4/2022, DOKUMENTY / DOKUMENTE, květen a červen 2020, zpracoval Jan Kvapil.
- Národní muzeum, oddělení novodobých dějin, doprovodná dokumentace k přírůstkům H8p_1/2022 až H8p_4/2022, složka Soboty pro sousedství / Klub česko-německého partnerství. Identická složka je též v soukromém archivu autorky.

Literatura

- Jan DOLÁK, Dokumentace současnosti a nedávné historie. Domáci a zahraniční přístupy, *Museologica Brunesia*, 2014, roč. 3, č. 4 (jaro 2014), s. 34–35.
- Jitka GELNAROVÁ, Politický transparent jako hmotná paměť veřejného prostoru. Příspěvek k muzejní dokumentaci současnosti, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 24–30.
- Marie HAŠKOVCOVÁ – Monika HOLOUBKOVÁ – Jaroslav KVASNICA – Markéta HRDLIČKOVÁ, Akvizice českých webových zdrojů, *Acta Musei Nationalis Pragae, Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 41–46.
- Jan HAVEL – Vladimír KAISER – Otfried PUSTEJOVSKÝ, Co se stalo v Ústí nad Labem 31. července 1945?, Lipsko 2022.
- Václav HOUŽVIČKA a kolektiv autorů, Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí v Německu, Praha 1997.

- Václav HOUŽVIČKA, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005.
- Václav HOUŽVIČKA, Česko-německé pohraničí v nových podmínkách, *Mezinárodní vztahy*, 1996, roč. 31, č. 4, s. 48–58.
- Marek JUNEK, Problematika soudobé dokumentace v Československu před rokem 1989, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2012, roč. 50, č. 1, s. 3–9.
- Marek JUNEK, Romana Dominika HRBATOVÁ, Česko-německé vztahy po roce 1989, Brno 2022.
- Andreas KALCHOFF, Co se stalo v Saazu a Postelbergu v červnu 1945?, Lipsko 2022.
- David KOVAŘÍK, Zaniklá sídla jako místo paměti českého pohraničí, *Kulturní studia*, 2019, č. 1, s. 43–65.
- Veronika KUPKOVÁ, Přísečnice žije!: kniha o tom, jaké bohatství se skrývá pod hladinou... = Preßnitz lebt! : ein Buch über die unter Wasser verborgenen Schätze..., Kadaň 2019.
- Jan LOMÍČEK v článku Možnosti a limity dokumentace českého sportu, tělesné výchovy a olympismu, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 5–10.
- Kristýna PINKROVÁ – Ladislav PTÁČEK, *Achtung Grenze / Pozor hranice*, Praha 2020.
- Lenka ŠALDOVÁ, *Hranice je jen slovo*, Praha 2021.

Internetové zdroje

- Veřejná facebooková skupina Klub česko-německého partnerství [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/297313754330537>
- Veřejná facebooková skupina Soboty pro sousedství [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/229694358306034>
- Klub česko-německého partnerství [online]. Dostupné z: <https://www.klub-cz-de.com>
- Mimořádné opatření Ministerstva vnitra ČR, č. j. MV-48168-1/OAM-2020 [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/opatreni-obecne-povahy-ze-dne-26-zari-2022.aspx>
- Ochranné opatření Ministerstva zdravotnictví ČR, čj. MZDR 20599/020-1/MIN/KAN, čj. MZDR 20599/020-3/MIN/KAN, čj. MZDR 20599/020-4/MIN/KAN, čj. MZDR 20599/020-6/MIN/KAN, čj. MZDR 20599/020-7/MIN/KAN, čj. MZDR 20599/020-8/MIN/KAN [online] [cit. 1. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/category/uredni-deska/rozhodnuti-ministerstva-zdravotnictvi/>
- Rok na hranici [online]. Dostupné z: <https://roknahranici.cz>
- Usnesení vlády týkající se uzavření hranic (2020/197, 198, 200, 203, 209, 221, 267, 281, 310, 334, 370, 387, 443, 444, 495, 509, 511, 570, 605, 606, 607, 664) [online]. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/zvlady/jednani/2020/>
- Anonym, Hej, Nachbar! Češi se v sobotu symbolicky setkají se sousedy na hranicích, in: *Plzeňská drbna* [online], 15. 5. 2020. Dostupné z: Zdroj: https://plzenska.drba.cz/zpravy/spolecnost/1921-hej-nachbar-cesi-se-v-sobotu-symbolicky-setkaji-se-sousedy-na-hranicich.html?utm_source=copy
- Markus BAUER, Grenzen müssen offen bleiben [online], 15. 6. 2020. Dostupné z: <https://www.ackermann-ge->

- meinde.de/aktuelle-meldungen/einzelansicht/grenzen-muessen-offen-bleiben
- Edvard D. BENEŠ, OBRAZEM: Sousedé se podruhé sešli na hranicích u Klínů, in: Mostecký deník [online], 16. 5. 2020. Dostupné z: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-sousedse-se-podruhe-sesli-na-hranicich-u-klinu-20200516.html
- Edvard D. BENEŠ, FOTO: Poslední piknik na českoněmecké hranici na Mostecku nebyl posledním [online], 17. 6. 2020. Dostupné z: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/posledni-piknik-20200617.html
- Jan BENEŠ, Na zelené hranici u Klínů v Krušných horách uspořádali Češi a Němci společný piknik, in: Český Rozhlas – Sever [online], 17. 5. 2020. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/na-zelene-hranici-u-klinu-v-krusnych-horach-usporadali-cesi-a-nemci-spolecny-8204754>
- Katarína BREZOVSKÁ, Češi se v sobotu symbolicky setkají se sousedy na hranicích, in: Radio Prague International [online], 14. 5. 2020. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/cesi-se-v-sobotu-symbolicky-setkaji-se-sousedy-na-hranicich-8100305>
- Roman CICHOCKI, Setkání Čechů a Němců, kteří se už více než devět týdnů nemohou navštívit, se uskutečnilo i na šesti místech Karlovarského kraje, in: Sokolovský deník [online], 3. 6. 2020. Dostupné z: https://sokolovsky.denik.cz/zpravy_region/pratele-se-nadale-setkavaji-na-hranici-20200603.html?fbclid=IwAR0no5brtOAEiUERAAh18fSFV1O-WN7sptpZHGrZLjkPqTJjzDIh6A0IKBU
- čtk, Češi by souhlasili s měřením teploty i rouškami, pětina by zveřejnila jména nemocných, in: Aktuálně.cz [online], 7. 7. 2020. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pri-epidemii-cesi-souhlasi-s-merenim-teploty/r~ad0cf1cac04611ea8972ac1f6b220ee8/>
- čtk, Češi se v sobotu setkají se sousedy na hranicích, otevřít je chtějí co nejdříve, in: blesk.cz [online], 14. 5. 2020. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-koronavirus/643655/cesi-se-v-sobotu-setkaji-se-sousedy-na-hranicich-otevrit-je-chteji-co-nejdrive.html>
- čtk, Výzva vládám. Sousedé ze severu Čech a Saska si udělali procházku podél hranice, in: denik.cz [online], 2. 5. 2020. Dostupné z: <https://www.denik.cz/regiony/sousedse-sever-cech-sasko-prochazka-hranice-vyzva-vlada.html>
- EuroZprávy.cz – čtk, Češi se symbolicky setkali se sousedy na hraničních stezkách, in: EuroZprávy.cz [online], 16. 5. 2020. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/zivot/cesi-se-symbolicky-setkali-se-sousedy-na-hraničních-stezkách.4465ed15>
- Stefan GRAF, Ganz legal! Freunde aus Sachsen und Tschechien treffen sich zwischen den Grenzen, in: Tag24 [online], 18. 5. 2020. Dostupné z: <https://www.tag24.de/nachrichten/regionales/erzgebirge-nachrichten/neuhausen-corona-grenztreffen-deutsch-tschechien-grenze-partnerschaft-club-1519432>
- Eliška HAVLÍČKOVÁ, Sněhulák jako symbol přátelství. Na česko-německých hranicích jich postavili desítky, in: CNN Prima News, [online], 20. 2. 2021. Dostupné z: <https://cnn.iprima.cz/snehulak-jako-symbol-pratelstvi-na-cesko-nemeckych-hranicich-jich-postavili-desitky-19553>
- Chal – Agenturen, Hei Nachbar! Soboty pro susedství, ORF.at [online], 18. 5. 2020. Dostupné z: <https://volksgruppen.orf.at/cesi/stories/3049038/>
- Till JANZER, „Samstage für die Nachbarschaft“ – Treffen für eine offene Grenze, in: Radio Prague International [online], 29. 5. 2020. Dostupné z: <https://deutsch.radio.cz/samstage-fuer-die-nachbarschaft-treffen-fuer-eine-offene-grenze-8682062>
- Markéta KACHLÍKOVÁ, „Samstag für Nachbarschaft“: Treffen an Grenzen zu Deutschland, Österreich und Polen, in: Radio Prague International [online], 16. 5. 2020. Dostupné z: <https://deutsch.radio.cz/samstag-fuer-nachbarschaft-treffen-grenzen-zu-deutschland-oesterreich-und-polen-8100168>
- Markéta KACHLÍKOVÁ, Deutsch-tschechisches Nachbarschaftstreffen im Erzgebirge: Wir gehören zusammen!, in: Radio Prague International [online], 12. 10. 2020. Dostupné z: <https://deutsch.radio.cz/deutsch-tschechisches-nachbarschaftstreffen-im-erzgebirge-wir-gehoren-zusammen-8696957>
- Dalibor KRUTIŠ, Další setkání u hranic: Na přechodu u Hranic zahájí Sobotu pro susedství, in: Znojemský deník [online], 16. 5. 2020. Dostupné z: https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/sobota-pro-sousedstvi-hranice-koronavirus.html
- Jan KVAPIL, Sobotní hlas za otevření hranic bude opět silnější, in: Mostecký deník [online], 29. 5. 2020. Dostupné z: <https://mostecky.denik.cz/ctenar-reporter/sobotni-hlas-za-otevreni-hranic-bude-opet-silnejsi-20200529.html>
- Jan KVAPIL, Otevření hranic neznamena konec „Sobot pro susedství“, in: Ústecký deník [online], 19. 6. 2020. Dostupné z: <https://ustecky.denik.cz/ctenar-reporter/otevreni-hranic-neznamena-konec-sobot-pro-sousedstvi-20200619.html>
- Robert MALECKÝ, Wir sind susedé! My jsme Nachbarn! A chybíte nám. Setkání na německo-české hranici, in: HlídacíPes.org [online], 2. 5. 2020. Dostupné z: https://hlidacipes.org/wir-sind-sousedse-my-jsme-nachbarn-a-chybite-nam-setkani-na-nemecko-ceske-hranici/?fbclid=IwAR0uBiss2TYtBM4mQvbVdWeNKu3Ftb5STtJML_NEMPOeAUEFNrxCBTohHBA
- Robert MALECKÝ, Ahoj, susede! O víkendu na zelené hranici pokračují setkání za obnovení malého styku, in: HlídacíPes.org [online], 15. 5. 2020. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/ahoj-sousedse-o-vikendu-na-zelene-hranici-pokracuji-setkani-za-obnoveni-maleho-styku/>
- Robert MALECKÝ, Dokument: „Hranice je jen slovo.“ Hrozí vznik Železné opony 2.0, varují aktivisté, in: HlídacíPes.org [online], 15. 5. 2020. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/dokument-hranice-je-jen-slovo-hrozi-vznik-zelezne-opony-2-0-varuji-aktiviste/>
- Robert MALECKÝ, Sněhulákem proti zavřeným hranicím. Češi a Němci si posílají sněžné ozdavy, HlídacíPes.org [online], 18. 2. 2020. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/snehulakem-proti-zavrenym-hranicim-cesi-a-nemci-si-posilaji-snezne-pozdravy/>
- Steffen NEUMANN, Hier Wird Für Die Offene Grenze Gepicknickt, in: LandesEcho [online], 29. 5. 2020. Dostupné z: <https://landesecho.cz/index.php/gesellschaft/1354-hier-wird-fuer-die-offene-grenze-gepicknickt>

- Marie OSWALDOVÁ, Češi se v sobotu symbolicky setka-
jí se sousedy na hranicích, in: Plzen.cz [online], 14. 5.
2020. Dostupné z: <https://www.plzen.cz/cesi-se-v-sobotu-symbolicky-setkaji-se-sousedy-na-hranicich/>
- Daniel PALÁT, Sobota sousedství na česko-bavorské hrani-
ci, in: ŠumavaNet.cz [online], 31. (?) 5. 2020. Dostupné
z: <https://www.sumavanet.cz/sobota-sousedstvi-na-cesko-bavorske-hranici.s-17983-PC>
- Pjk, Sousedské setkání na moravsko-rakouském pomezi
bylo výzvou k otevření hranice, in: Zprávy z Moravy
[online], 18. 5. 2020. Dostupné z: <https://zpravymoravy.cz/sousedske-setkani-na-moravsko-rakouskem-pomezi-bylo-vyzvou-k-otevreni-hranice/>
- Pjk, Protestní setkání na pomezí u Slavonic „prolamovalo“
státní i krajskou hranici, in: Zprávy z Moravy [online],
25. 5. 2020. Dostupné z: <https://zpravymoravy.cz/protestni-setkani-na-pomezii-u-slavonic-prolamovalo-statni-i-krajskou-hranici/>
- ple, Sousedská setkání u hranic. Četla se výzva, zpívala se
Včelka Mája, in: iDnes.cz [online], 16. 5. 2020. Do-
stupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vhary/zpravy/sousedske-setkani-vary-jeleni-hranice-koronavirus.A200516_170031_hradec-zpravy_hv
- Redakce, I tento víkend pokračují sobotní setkání na hrani-
cích, in: e-region.cz [online], 25. 5. 2020. Dostupné z:
<https://www.e-region.cz/magazin/29052020-i-tento-vikend-pokracuji-sobotni-setkani-na-hranicich>
- Redakce, V sobotu (30. 5. 2020) se uskuteční další setkání
na hranicích. A bude jich mnoho, in: naseveru.net [on-
line], 29. 5. 2020. Dostupné z: <https://www.naseveru.net/2020/05/29/v-sobotu-30-5-2020-se-uskutecni-dalsi--setkani-na-hranicich-a-bude-jich-mnogo/>
- Haymo RICHTER, Grenze seit zwei Wochen wieder offen.
Bayerisch-böhmisches Freundschaftstreffen, in: idowa
[online], 15. 6. 2020. Dostupné z: https://www.idowa.de/inhalt.grenze-seit-zwei-wochen-wieder-offen-bayerisch-boehmisches-freundschaftstreffen.8557cbb3-577c-4b15-96e7-79116c3052b3.html?fbclid=IwAR3SQ4qMq7mL_wKzzFQTfGd3gbLeoM2Pn-KLwHZk1GQ41-LjRrByp8WigVV8
- Heike SABEL, Bahratal: Besondere Grenzüberschreitung,
in: Sächsische Zeitung [online], 22. 2. 2020. Dostup-
né z: <https://www.saechsische.de/coronavirus/grenze-hellendorf-petrovice-tschechien-corona-sport-verein-5384523-plus.html>
- Martin STOLÁŘ, Na turistickém přechodu mezi Jelení
a saským Wildenthalem..., in: iDnes.cz [online], 17. (?)
5. 2020. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/sousedske-setkani-vary-jeleni-hranice-koronavirus.A200516_170031_hradec-zpravy_hv/foto
- Helena TRUCHÁ, Stýská se nám, zní z českého pohraničí.
Místní spustili srazy „na čáře“ s Německem, in: Aktuál-
ně.cz [online], 26. 5. 2020. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/styska-se-nam-zni-z-ceskeho-pohranici/r~54d3be989f1d11eab0f60cc47ab5f122/?fbclid=IwAR05Tk7OXduzxxIFAKjpouBldjF22_rmVY-rAgYPV5ZY8iFYyQ77v0A0L5Mg
- TZ, Uzavřené hranice rozdělily rodiny a přátele z pohrani-
čí. V sobotu se budou moci setkat, in: E-Chomutovsko
[online], 15. 5. 2020. Dostupné z: <http://www.e-chomutovsko.cz/zpravy/chomutov/92009-uzavrene-hranice-rozdelily-rodiny-a-pratele-z-pohranici-v-sobotu-se-budou-moci-setkat>
- Mario ULBRICH, Erzgebirger setzten Zeichen für offene
Grenze, in: Freie Presse [online], 4. 5. 2020. Dostup-
né z: <https://www.freiepresse.de/erzgebirge/zschopau/erzgebirger-setzen-zeichen-fuer-offene-grenze-artikel10786092>
- Alexandr VANŽURA, Na hranicích lidé staví sněhuláky
jako symbol lidskosti. Chtějí stmelit národy, in: Mostec-
ký deník [online], 27. 2. 2021. Dostupné z: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/hranice-snehulaci-cesko-nemecko-polsko-20210226.html
- Martin VOKURKA, Češi a Němci plánují na hranicích
u Klínů další sraz. Vadí jim izolace, in: Mostecký de-
ník [online], 17. 5. 2020. Dostupné z: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/cesi-a-nemci-planuji-na-hranicich-u-klinu-dalsi-sraz-vadi-jim-izolace-20200517.html
- Petra ZAHRADNÍČKOVÁ, Setkání sousedů na Luži ulevi-
lo jejich steskům, in: Českolipský deník [online], 16. 5.
2020. Dostupné z: <https://ceskolipsky.denik.cz/galerie/setkani-sousedu-na-luzi-ulevilo-jejich-steskum.html?photo=1>